

CONVORBIRI

ECONOMICE

DE

ION GHICA.

VOLUMUL III.

BUCUREȘCI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCECŪ & COMPANIA

7. — CALEA VICTORIEI, — 7

1884.

I.

PRODUȚIUNEA,

CONSUMAȚIUNEA

ȘI

SCHIMBUL.

I.

Pe câți Temistocli gloria lui Miltiad nu i-a oprit din somn! Costache nu era nici bătaios la fire, nici limbut la gură ca să aspire a juca un rol politic, dar avea stomac bun și cerul gurii subțire; era om cu gust... la mâncare; acésta cu atât mai mult cu cât cinci-spre-dece ani, cât fusese pe la curți boeresci, de și nu se culcase tot-d'auna cu mațele chiorăind, grație tingirii de calabalic; dar dusesese jindul iacniilor și prăjiturilor care-i trecea pe sub nas când le rădica de la masă ca să le ducă la Madama Nemțoica care îmbrăca pe coconița, sau la doica Unguroica care dădăcia pe coconașu Bibi, gură cari nu lăsaū nimic pe fundul farfuriei pentru bieteleslugi indigene.

Ilie Bulgaru, un amic al lui Costache, cu care fusese la un stăpân în mai multe rînduri, desgustatū în sfîrșit de slugărit, deschisese tarabă la Filaret, în locul unde eră

odinióră frumósa fântână mauréscă pe care nemuritorul Godillot a rădicat'o petró și a dus'o la dînsul acasă. Acel Ilie cu o *sermaia* de dece galbeni, tot prefăcîndu-i când în cărnați trandafir cu must, când în chiabap și caltaboși, în bucătăria din piața mică de la Amza, îmulțise așa de bine în cât începuse a mirosi pe la Secția a treia, dór d'o dibui vre-o moșióră chilipir.

Iată gloria care nu lăsa pe bietul Costache să dormă!

Om cu imaginațiune vie, el își dicea adesea :

«Unchiu-meu Niculcea din Măntulésa e văduv, copii nu are, nici nepoți alții decât pe mine. Să dicem o întâmplare, o dambla, feresce Dózne, că prea s'a îngrășat de nu i se mai vede gâtul. Nu e așa că mi-ar rămâne mie acea miișóră de galbeni pe care o tot învêrtesce cu polițe? Ași face și eu ca Ilie, ba așa face ceva mai bine : că nu m'ași duce să încep tocmai de la barieră, nici n'ași alege tocmai Bucurescii, unde sunt mii și sute de birturi, de grădini și de cornării și unde concurența a devenit prea mare, ci m'ași așeza într'un oraș de provincie, în vre-un port cum e Brăila sau Galații, unde lumea n'a vădút încă ce va să dică un adevêrat *birt restaurant*; m'ași așeza tocmai în centru, în piața cea mai nobilă : dejunuri, prânzuri și supeuri.»

O minune! într'o diminéță, pe când sorbia din caféuș cu lapte a boerului, ca să vadă dacă era potrivită, iată că intră repede un băiat dicîndu-i :

— Ai nea Costache, că móre jupân Niculcea !

Costache lasă ibricul și cratița pe séma rîndașului, și alérgă într'un suflet la Măntuleasa. Când colo ce să vadă? Nenorocita întîmplare la care tot visase se rea-

lisa : Unchiu-so sta lungit pe scânduri cu ochii seliți în tavan ; trei lanțete ale lui kir Stefan bărbieru nu scosese nici o picătură de sânge. Apoplexia fusese fulgerătoare. A doua zi o căruță cu coviltir din Herasca ducea rămășițele repausatului la Caldărușani, după cum lăsase cu limbă de mörte.

Costache, pus de tribunal în posesiune pe toate polițiile găsite în chimirul mortului, le realisa una după alta la scadențe, totu în galbeni kesaro-crăesci ferecați cu zîmți și drepti la cumpănă ; și peste trei luni era instalat la Brăila în strada Kisiloff sub casele lui kir Leonida Spandoni din Samotraca.

Ca om de gust ce era Costache voia ca birtul său să fie vestit, să-i fie bucătăria bucătărie și cămara plină.

Jupănésa Stanca Moldovénca, care fusese zece ani che-larésă la vestitul hățmanul Măsea din Dorohoiu, fu îndată orânduită camărășiță, dându-i-se deplină putere peste găini, rațe, curci, gâsce, porci și purci, cu drept de viață și de mörte asupra-le, lăsând pe sēma lui Grigore bucătaru, fiul vestitului Balaur Acci Baș lui Ioniță Sturza Vodă, numai coșnița, adică carnea de măcelar și zarzavaturile.

Cu o asemenea organizațiune, Costache, care acum nu mai era Costache, ci domnul Costantin Dobrotinescu, scöte o mie de galbeni din ladă și-i bagă în chirie de prăvălie, cumpărători de tacămuri, farfurii, pahare, păhăruțe, tingiri și tigăi ; umple curtea de din dos cu fel de fel de pasări și de rămători.

Jupănésa Stanca, după ce îngrășă bine nevinovatele dobitoce cu fel de fel de bóbe și de nucli, intră cu cu-

țitul în mijlocul lor ș'apoi să mai audă vaete și țipete! Trei zile și trei nopți urla târgul de protestările și de guițaturile victimelor. I-a fost destul Stanchei câte-va zile, ca să facă camăra domnului Dobrotinescu un adevărat muzeu de gastronomie. Dispozițiunea era ceva artistic :

În întâiul rând, cum intrai pe ușă, figurau un șir de farfurii cu piftii de picior de porc, de vițel și de labe de paseri, cu usturoi și fără usturoi; fie-care dintr'aceste răcitură avea la spatele sale câte un rit de porc sau de purcel, cu urechile ciulite și cu nările umflate, curățite și făcute dobă. În mijlocul camării se rădica o piramidă mare de pești de gâscă destinați a fi puși la fum, ca să se facă pastramă; apoi în toate părțile festone de cârnați mari și mititei, înșirați unii de alții și atârnați de tavan și de pereți, ca pareau frânghiile unei corabii gata de plecare; în fund o baterie de sunci sfidau mândru Yorku și Westfalia.

Mezelicuri, mâncări și bănturi de tot felul avea domnul Dobrotinescu, numai un lucru îi lipsia: mușterii. Se plimba de dimineața până seara d'a lungul și d'a latul, printre toate aste frumuseți de lucruri gustose, și jalea îi era mare, căci le vedea vestejindu-se. În toate zilele arunca la câni câte cincisăse bucăți, pe cari nu le mai put a suferi vecinatatea.

Cum să facă, cum să drăgă? Se uita în tavan și în dușumea și nimic în gând nu-i venea. În zadar chema în ajutor pe Zeița Inspirațiunii, că nimeni nu-i răspundea; ar fi invocat'o ca Homer și ca Vergil, pe elinesce

saŭ pe latinesce, dar n'avea norocirea sã fie bacalaureat. Nici cea mai micã idee nu-i venia.

O idee!

Dar ce este o idee? Idea este fumul care ese din focul frãmîntãrii creerilor ŝi pasiunilor, un fel de scãntee electricã care lumineazã spiritul, precum fulgerul aratã nóptea drumul cãlãtorului rãtãcit. O idee bunã, cãnd îți vine, te scapã de necasuri, îți dã avere, îți dã glorie, te face nemuritor. Iatã un exemplu.

Eram într'o ñi la amicul meŭ Henric Heine la Paris, cãnd intrã servitorul aducẽndu-l o scrisóre ŝi ñicẽndu-l :

— Omul cu scrisórea nu scie franþuzesce ŝi cere sã-ți vorbescã.

— *Faites entrer !*

ŝi intrã în casã un Neamþ nalt, uscat ŝi jigãrit. Scrisórea era de la vestitul Nestroe.

«Amice, îi scriea acesta, îți recomand pe aducẽtorul, om «de ispravã care móre de fóme, de ŝi scie sã facã cea «mai bunã pãne. Fã ceva pentru bietul Frantz.»

— Ce pot face pentru dumnia-ta *mein Herr?* il întrébã bunul Heiné; aicea ți-ai gãsit sã vii sã-ți gãsești traiul? Dar scii dumnia-ta ce este Parisul? Un Capernaum, adevãratã vale a lui Iosafat; miș ŝi miș de suflãri aștéptã la gura acestui raiũ; imbulzela e atãt de mare, în cãt mai lesne ar fi Cãmilei sã trecã prin urechile acului, de cãt strãinului sã-și gãsească aici un rost. Ai noroc cã cunosc pe Colonelul Bourlet, directorele manutentiunii pãnil pentru garnisóna Parisului, sã te recomand lui. Mẽ tem numai de gelosia lucrãtorilor Francesi, cã nu le place

să vadă străinii în atelierelor lor. Pustiă de luptă pentru existență!

— Ești prea bun *Gnädiger Herr*, îi răspunde Frantz, și îți mulțumesc, dar eu nu știu să fac pâne.

— Cum? Glumețul de Nestroe îmi scrie că ești brutar.

— Sunt brutar, este adevărat, dar nu de pâne soldă-țescă; sunt brutar subțire, lucrez numai făină picluită, flóre de făină : chipfele, caiser-semele, câte o dată și pumpernic pentru cafea cu lapte, ca la noi la Viena.

— Apoi dacă e așa, dragul meu, mai bine du-te de unde ai venit, și mă lasă în pace, că n'am ce-ți face. Pe dracu l'ai căutat să vii la Paris? întorce-te la Viena, acolo tot poți găsi să te bagi la vre-o cornărie. Dar ia stăi!... Ai dis : «*Ca la noi la Viena.*» O idee ! Ceva parale ai ?

— Am un credit de o mie de franci.

— Puțin, prea puțin, n'ajunge ! și începe a borborosi din gură, «două mii chiria pe trei luni înainte; o mie-cinci sute, cel puțin, instrumente și material : albiț, lopeți, sare, făină etc.; vre-o trei sute omului roșu pentru afișe; peste tot trei mii opt sute de franci»... Ți-ar mai trebui două mii opt sute de franci.....; și-l împrumut eu, îți fac și câte-va articole reclame în Constituționalul. *Vorwertz!*

Nu trecuse de ce zile de la acea vizită, și în una din cele mai principale strade ale Parisului se citea pe o tablă négră cu litere de aur :

BOULANGERIE VIENNOISE

Nemții din Paris făceau códă la ușa prăvăliei, ca să a-

puce câte un corn sau un semel și Francesii se luaă după dînșii ca oile lui Păcală.

După cinci ani Frantz cel jigărit devenise proprietar pe casele sub cari își așezase brutăria, și astă-đi este milionar. Nu sciă daca o fi plătit vre-odată acei două mii opt sute de franci omului cu idea saă de s'o fi gânditū să depue o corōnă de recunoscința pe mormîntul nemuritorului Heine. Independința inimei este așa de comodă și recunoscința așa de apăsătoare !

Dar să ne întorcemū la strada Kisiloff din Brăila, unde luu bietul Dobrotinescu i se albise ochii tot uitându-se pe feréstră, dór d'o zări vre-un trecător apucând spre ușa birtului. Stanca đicea că era deochiat, și că Schaft, oțelii-erul de peste drum, îi făcuse fermece, și-i tot descânta cu cărbune stins și-l stropia diminéța și séra cu apă neîncepută.

Intristarea birtașului era mare, mai ales séra când încheia bilanțul đilei și vedea că se solda tot-d'auna cu un galben saă doi deficit.

De și pripășise câți-va mușterii, dar mai toți erau gaze-tari, tineri, cari plateau mai mult în anuciuri și reclame sterpe în diarele lor respective. Veniaă regulat la vremea mesei mai mult ca să-și inspire penele în istoriórele ce le povestia Costache despre cele ce sciea, veduse și audise cât fusese prin casele boeresci; — povești cari se prefăceau în articole de foc.

Unul dintr'acești obicinuiți, Epaminondas Isczaroglu, cam în gluma, cam în serios, đice birtașului într'o đi :

— Scii c'ai face bine, frate Costache, să mai schimbi bucatele că ni s'a acrit tot cu borș și cu piftie.

— Póte ca să le schimb numele, răspunde birtașul cu lacrămile în ochi, nu veđi că m'am spetit. Chesat mare, boerule!

— Scii c'ar avea haz, ȃice Epaminondas, idea nu e rea! Ai ȃeu s'o facem! Și luând condeiul scrie pe lista de bucate :

«Aici e Gura Raiului, îți puí patrihir de gât, îți armezi «pălăria Estudentina cu lingură și furculiță; te așeđi la «desfătătoare și te povățuesci după alăturata spovedanie :

«Mila lui Dumneȃeu de faină saú de mălaiú.

«Basma de nas de tocitóre.

«Raci albi, umpluți.

«Raci roși ferți.

«Calif de Bagdad.

«Inghețată de labe.

«Sămânța de vorbă de Drăgășani.

«Gâlceava de la Marghiloman.

«Palavră de Moca etc.

fie-care cu prețurile lor.

— Și acum, Nene Costache, lipesce-o la giamú, să se vadă de la uliță.

Din ȃiua aceea birtul s'a umplut de mușterii de nu mai găseai loc : boeri, negustori și meseriași alergau din tóte părțile la Gura Raiului să iea o transparentă, să mănânce roși ferți și albi umpluți, să bea sămînța de vorbă și să sórbă palavră.

Din ȃiua cu idea, de când birtul Gura Raiului s'a făcut vestit, au trecut d'abia ȃece.aní și astă-ȃi domnul

Constantin Dobrotinescu e alegător și eligibil în colegiul întâi de Ilfov; este om de patru-șeci de mii de franci venit, ș'a cumpărat case și moșie, s'a retras în viața privată, se resfață pe canapele de mătasă. Iși scóte din capete pentru tot timpul cât a postit prin casele boeresci; de apă nici nu vrea să audă.

II.

Intr'o ȃi aflându-mé la Bráila și citind la fereastrá în strada Kisiloff vestita listá de bucate, mi-a venit poftá sá intru în «Gura raiului», și m'am aședat acolo la o desfátátore libera, cerénd în limbagiul stabilimentului o gálceavá, dându-mi timp sá studiez spovedania ȃilei.

Sala era pliná, dar numai la o masá era gálágie, numai la una era vorbá ; patru inși așezați în cruce discutaũ aprins ; ceialalți consumatori ascultaũ cu gurile cáscate. Unul din cei patru, la trup mărunțel și subțire ca unũ limbric, smead la față și uscat, vorba îi era de un fel de ovreiu franțozit, cu ochelari la nas, esplica cum tóte relele proveniaũ numai din lipsa de învêțatura populará.

— A sérá târȃiu a trecut p'aici, ȃicea el, domnul Ministru, venia de la Botoșani și de la Turnu Severin, m'a chiebat de-am lucrat împreuná tótá nóptea. Ce om ! Ce om ! Bre ! Bre !! Bre !!! Este cu totul de pá-rerea mea. Mi-a spus confidențial la Urechie, cá estimp are sá vie dinaintea corpurilor legiuito-re cu o grózá de proiecte, ca sá reorganisám instructiunea și e-

ducațiunea din tălpi până în creștet, s'o facem piramidă, jos la basă copii poporului, sus la vîrf ministru. Bre! Ce om!! Ce om!!! Idee cu totul nouă și măreță, necunoscută lumii. Drept să vă spui mi-a plăcut și l'amū aprobat. Sunt sigur c'o s'o adopte și ceilalți miniștri ai Europei, când orū afla-o.

— Nu, *mon cher*, *pardōn*, răsări visaviul, tēnēr cu mustața galbenă și lungă răsucită, patriot liber în credințele și cugetările sale politice și sociale, om fără prejudețe cum s'ar dice, trecut de curēnd de la un diar ultra-liberal la organul unui grup de opoziție, patronat și întreținut cu spese mari de doi foști miniștri paraponisiți. Dumnia-ta esci ideolog, dar eū care sunt pozitivist, te pot asigura că la noi tōte relele ne vin din lipsă de industrie. Dar o să mă întrebați pōte, că ce fel de mîncare este industria! Să v'o spuiū îndată. Industria este o manifestațiune a activității omenesci, o cestiune mare a umanității. Ceea-ce vă dic rezultă nu numai din etimologia cuvintului *Inde-strue*, căci nu se pōte defini de cât prin sine însăși. Ca una ce conține tot-odată și o parte abstractă, hū permite a o determina și a o limita. Misiunea ei specială este fericirea omenescă și națională, adică înzestrarea țerii cu fabrici. Să iasă fum pe coșuri ca la Lion și la Manchester; în alte cuvinte să confecționăm noi, la noi, prin noi și pentru noi, obiectele de care ne servim; să cumpărăm numai de la noi, ca să ne păstrăm banii, iar nu să-i trimitem străinilor. Să ne îmbogățim, ca să devenim tari înlăuntrū și respectați în afară. Astă-ți ca și altădată, banul este totul. Sunt două mii de ani de când

marele orator și patriot al Atenei striga cât putea în gura mare : bani! bani! și iar Bani! De atunci lumea a ramas tot aceea, nu s'a schimbat. Dar ca să ne înțelegem mai bine la vorbă, să părăsim pentru un moment tărâmul sintetic și s'o dăm pe córdă investigațiunilor; să luăm metoda analitică pășind pe exemple, pe lucruri pipăite, altfel ție naturale sau materiale, tangibile și palpabile. Și să ne închipuim de exemplu, că am simți trebuința de a îndulci lucrurile, că am voi zahăr, cum s'ar dice, pentru ceaiu, cafea, înghețate, vutci, cofeturi, și prăjituri.

«Ce ne-am ție, mă rog? Ne-am ție ceea ce ne-am ție când am înființat Chitila și Săscutu; ne-am ție un ce foarte simplu : avem pământ cu prisos; ai să-l semănăm cu sfeclă, sfecla s'o plămădim, s'o prefacem în zémă dulce și zéma în zahăr, ca să facem noi, la noi, și pentru noi substanța îndulcitoare de care avem trebuința. Nu e așa că am nimerit'o? Și că astăzi acele ție milioane cari se duceau pe zahăr nemțesc și franțuzesc, rămân pe tot anul în punga țerii. Dar voiți un alt exemplu? Să vă dau postavul. Ne-am ție : avem oi; ai să le tundem, să le luăm lâna și s'o facem postav, nimic mai lesne, și iată că astăzi ție milioane cari se duceau în Anglia, în Germania și în Francia pe această materie, rămân în țară. Așa o să fie și cu fabrica de hârtie. De ce mă rog, să aruncăm în gunoiu sdrențele, răduiturile de lemn, foile de porumb și cója de copaci, și să nu le strîngem, să nu le topim în apă și să nu le facem hârtie de scris, de tutun, de măline? . . . Și o să veți că și de acolo are să ne rămăe câte-va milioane pe an. Ei bine! ceea ce am

făcut pentru zahăr, pentru postav și pentru hârtie ai s'o facem și pentru celealalte obiecte care ne vin din străinătate. să le fabricăm noi, la noi și pentru noi, ca să nu mai lăsăm să tot iasă banii din țară ; să-i păstrăm la bușunarul nostru, să nu ne tot vie fel de fel de mărfuri de pe la Viena, de la Paris și de la Londra. Sau dacă nu le putem opri de a intra, de vreme ce avem tractate cel puțin să le supunem la niște dări vamale de-acelea cum erau odinioară în Europa, ca să nu mai pótă ține piept la târg cu ale noastre. Nu ȃic să le proibim, dar să indoim și să întreim tarifele, incaĩ să se folosescă tesaurul, ca acum nu mai suntem parte integrantă din Imperiul Otoman, ca să ne impue Turcul tarifele lui ; suntem o țară independenta, un stat de sine stătător, un Regat.

«Înțelegeți bine, domnilor, nu e așa ? că urmându sistemul meu, pe de o parte ar intra în țară pe grâu, secară, orz și rapiță ce trimitem în străinătate ca la două trei sute de milioane de franci pe an, pe când pe de altă parte n'ar mai eși acele două sute cinci-șeci de milioane cari se duc pe tot felul de secături ce ne tramite Europa. Vă puteți închipui ce ar deveni România în ȃcece sau cinci-șpre-dece ani, când s'ar grămădi câte trei sute de milioane pe tot anul ; ar ajunge să aiba în punga șese șapte miliarde ; ș'atunci să poftescă puterile să vie să stea la vorba cu noi, dacă le-ar da mâna. Cum gândiți că s'a îmbogățit Englitera și Francia, dar apoi America, de nu mai au unde-și pune banii. După considerațiunile, ce aviuĩ onórea a vă espune în câte-va cuvinte, industrie va sa ȃică fabrici, manufactură, mașini ca la Chitila, ca la Săscutũ, ca la Némțu.»

Intre rachiū și fleică friptă, ténărul diarist a înșirat o mulțime de vorbe cu o limbuție de cincî sute de cuvinte pe minut, fără să uite nici pe Ludovic XIV cu Napoleon I și III nici pe Colbert și pe Turgot cu Fouché, nici porcelanele de Sevra cu Gobelinurile, desvoltându cu o înlesnire rară și pe neresufiate cugetările cele mai intime ale lui Bismark, Gladstone, Andrassy și Gambetta, și a terminatū dicēndū :

— Am tratat acéstă cestiune, fôrte pe larg, în părțile sale teoretice și practice în diarul meu *Înțelepciunea popóreloru*.

Și întorcēndu-se către mine imi dice :

— Póte că n'ai citit, domnule, articuli mei din *Înțelepciunea popórelor* ; te sfătuesc să-ı studiezi cu băgare de sémă, că vei găsi acolo soluțiunea tuturor chestiunilor economico-socialistice carı preocupă lumea de la Lacul Sărat până în fundulū Irlandei și în vârful Uralilor.

III.

Rămăsesem uimit de atâta limbuție. Cum pôte vorbi cineva ore întregi fără idei și fără rațiune, înșirând numai la vorbe? Cum un om fără învățatură și fără experiență își pôte permite a tracta cestiunile cele mai vitale ale unui popor? Și cum bărbați maturi cari se dîcu ómenî de stat, părinți ai poporului, foști miniștri, pun în mânilor unor băeți o armă așa de puternică și de periculósă precum este un diar, prin care se pôte propaga erórea și strecura prejudițiile în spiritele a miî de inocenți cititori, cari așteptă în tóte diminețile de la organul partidului, să le spue ce trebuie să cugete și să facă în cestiunile zilei; și acésta într'o țară unde nu este permis nimănuî să prescrie măcar un grăunte de chinină fără de a se espune a vedea pușcăria, dacă n'a studiatũ sciința bólelor și arta de a le vindeca; într'o țară unde legea nu permite omului celũ mai învățat să dîcă măcar dóuê cuvinte dinaintea unui judecător petru susținerea dreptăților unui amic, dacă n'a petrecut cel puțin dece ani

în colegiū, în gimnasiū și în liceū, și alți patru cinci ani într'o facultate de drept, unde să fi dobândit titlul de doctor sau cel puțin de licențiat. Numai ȋiaristului să-i fie permis să tracteze păsurile și suferințele sociale, fără de a avea cea mai mică idee despre mijlócele de a le ușura ; acestuia să-i fie permisū a scrie verđi și uscate, a propaga erórea și a scurge venin în miū de suflete oneste, învǎluind minciuna în injurii și calomnii ; să-i fie permis să pue impunit pana sa la discrețiunea și la serviciulū când a unuia, când a altuia ; a lǎuda astǎđi onorabilitatea și patriotismul omului pe care l'a tratatū eri de prevaricator, de concusionar și de trǎdǎtor ; a batjocori pe bani în colónele ȋiarului seū.

Este destul astǎđi ca un tēnēr să aibǎ fiere la inimǎ și nițicǎ limbuție de condeiu, ca să fie cǎutat pe platǎ bunǎ la ȋiarele de partid, cu deplinǎ libertate de a înjura și a calomnia. Când cavalerul condeifului este vre-un strǎin apelpisit sau vre un ovreiu franțuzit, vre un scǎpat de deportațiune, plata și rēsplata este îndoitǎ.

Dacǎ batjocoritul și calomniatul ar îndrǎzni să reclame în contra nedreptelor atacuri și acusǎri ce i se aduc, atunci să se aștepte a audi îndoindu-se înjurǎturile, și dacǎ a avut norocul să aibǎ a face cu un folicular ceva mai blajin, i se rēsponde prostindu-l cu fel de fel de învėrtituri de condeiu, ȋicēndu-i-se cǎ n'a sciut sa citescǎ, cǎ nu înțelege cele scrise printre rǎnduri, și cǎ ȋiarului nici prin gǎnd nu i-a trecut a pune la îndoiialǎ probitatea și onorabilitatea reclamantului. O asemenea reparație trebuie să fie consideratǎ ca un act de mare condescendență, cǎci nimic n'ar putea să silescǎ pe autorul înjuratu-

rilor de a-î acorda nici măcar atâta ! Căci ce i s'ar putea face? Sa-l tragă la judecată dinaintea juriului ? dar acolo poți fi sigur că vei întâlni zece avocați care mai de care gata și voioși a-î trage fie-care câte o gură și mai și de cât înjurăturile în contra cărora a reclamat, aceste toate în numele și în onoarea libertății de conștiință și a liberei cugetări ; fericit dacă părinții repausați ai reclamantului nu ar sughița în mormintele lor ! Nimeni și nimic nu este cruțat. Dacă se raportă cineva la presa noastră, nici un om din cei eșiți din rânduri nu merita nimic alta de cât oca, după unele diare, sau de cât apoteosa, dupe altele. Titlul de critic nu este de cât o mască sub care se adapostesce invidia și ghesetul. Se pune preț pe laude și pe înjurături, și ți se spune curat în ochi, că dacă nu platești pentru a fi laudat, ai să fi înjurat până vei fi dărâmat.

Cu toate acestea dicem că legile ne garantéza viața, onoarea și averea ; dar ce garanție a vieții ar fi aceea, când asasinii s'ar primbla ziua în amiaza-mare pe strade, cu cuțitele scóse asupra trecătorilor ? Și ce garanție a averii ar fi, când vagabonđii ar putea incasa liber și impunit chiriele și arendile caselor și moșilor ?

Sciú că nu e lesne a scrie cu mez despre ómeni și despre lucruri ; sciú că pentru acésta trebue studiu lung și cugetare sánătósă ; sciú că e lesne a scrie cum scriú ei, și că este anevoe a se pune în stare de a puté scrie cum trebue.

Să nu se cređă din câte am đis, că aș cere să se aducă vre-o restricțiune cât de mică sau vre-o piedică libertății cugetării, dar cred că ar fi de dorit ca presa să

găsescă ea însăși corectivul și încetarea scandalului la care asistăm. Acesta nu prin legi de presă sau prin verdictele ale curților cu jurați, dar chiar în libertatea de care se bucură și de care trebuie să se bucure.

O instituțiune, ca și un individ, își compromite pozițiunea și considerațiunea și-și pierde acțiunea morală, dacă nu se respectă pe sine. Ce acțiune și ce putere ar avea magistratura, baroul, armata, dacă persoanele care le compun nu ar inspira stimă și respect, dacă între dînsese nu ar exista considerațiunea aceea ce ómenii onorabili își datoresc unii altora, și dacă nu ar fi geloși unul pentru altul de reputațiunea lor?

Intre ȋiarisți, ori-cari ar fi opiniunile și credințele individuale, ar trebui să existe un spirit de corp, o solidaritate de credințe și de idei, în ceea ce privesce onorabilitatea și buna credință; să fie o corporațiune de ómeni respectabili și respectați; căci alt-fel, mă întreb, unde are să ajungă Presa română, acest paladiu al garanțiilor și al instituțiunilor liberale, dacă deservenții ei ar persista pe calea pe care au apucat? Unde are s'ó conducă nisce servitori cari se plătesc nu după sciința și seriositatea investigațiunilor și a cugetărilor, ci după intensitatea invectivelor și calomniilor ce sunt capabili să asvârle asupra acelor cari nu împărtășesc opiniunile și patimile patronilor lor și când se plătesc cum se plătea odinioară pumnalul bravilor? Presa ȋiaristică, dacă nu va depărta de la dînsa asemenea servitori, va fi redusă a nu mai fi de cât instrumentul paraponisițiilor și refugiul sicarilor condeiului, și împreună cu prestigiul va pierde acțiunea ce trebuie să esercite asupra moralității, va în-

ceta de a mai fi aperlătorea libertăţilor publice şi a intereselor ţerii.

Remediul r ului nu se p te găsi dec t în controlul mutual. Este sciut că opiniunea ómenilor are mult mai mare acţiune asupra fie-carui membru de c t asprimea legilor.

Diaristica nóstra, preocupată mai mult cu politica militantă, în care mai tot-deauna personalităţile j c  rolul cel d' nt iu, a avut şi timp puţin şi spaţi  restr ns pentru studiul cestiunilor sociale cari intereséză şi l g  viitorul ţerii. Asemenea cestiuni a  fost tratate mai tot-deauna cu uşurinţă şi mai mult în trecat. Dac  multe din problemele în faţa cărora ne-am gasit, s'a  rezolvat într'un mod pripit şi nu tot-deauna bine nimerit, cauza a fost că ele n'a  fost bine studiate; t te luminile ţerii n'a  fost chemate şi consultate din vreme şi la îndelete; de cele mai multe ori corpurile legiuitoare a  fost surprinse, c nd mesagiul capului Statului a venit să le c r  soluţiunea unei cestiuni importante. Acésta s'a făcut pentru că presa guvernamentală, în zelul şi devotamentul său, nu gasia alta de facut dec t de a  ntona laude înţelepciunii şi prevederii ómenilor de la putere; iar presa opoziţiunii, care cauta în ori ce vot un mijloc de a răsturna ministerul, se strige la ineptie, la incapacitate şi la trădare, în c t publicul n'a putut participa la resolvarea cestiunilor celor mari, dec t numai cu inima şi cu patriotismul fără de a face şi partea raţiunii. Presa română a fost de multe-ori at t de mult distrasă de la adeveratele interese ale ţerei,  nc t adesea presa str in  a fost mai din vreme informată dec t cea locală despre cele ce erau să se propună şi despre intenţiunile guvernului nostru.

Dar aud pe cititor cărtind și observându-mi că la început par'că promisesem să-i vorbesc de cu totul alte lucruri.

Așa este, dară ce să fac dacă așa este natura cestiunilor economice și sociale : ele se lăgă și se încălesc așa, în cât nici una nu este straina alteia în mod absolut.

Să revenim dar la obiectul cu care am început!

Infocatul tēnēr vedēndu-mē uimit în admirarea mea, mē apostrofēză dīcēndu-mī :

— Vēd că tacī, domnule, nu dīcēi nimic; ce, dōră, nu aprobī ideile mele? Eū sunt gata a le discuta și să te conving.

— Mărturisesc, domnul meū, că eu nu împărtășesc cu totul felul dumnia-voastră de a vedea lucrurile.

Va sa dīcā nu ești patriot, nu-ți iubești țara, nu ai voi s'o veđi fericitā!

— Sunt romān, și ca orī ce romān doresc si eū s'o vēd proșpera și gloriōsā, dar nu cred ca sistemul ce preconisati să fie drumul cel mai nimerit ca s'o ducā acolo unde dorim cu totii. Ideile domniei-voastre nu sunt ale sciinței moderne; departe de a fi economice, ele sunt anti-economice și chiar anti-sociale; sunt contrariū principiilor adoptate de mai toți învățații cari s'au ocupat cu sciința fericirei popórelor.

— Atāt mai rău pentru dīnșii, îi plāng!

Cu aceste cuvinte, tēnērul ziarist se ridicā repede de la masă și-și iea pālăria dīcēnd:

— Opt oare trecute! mē aștēptā la Consiliū!

IV.

Acei cari s'au opupat de fericirea popórelor numai în mod superficial, nu înțeleg bine mecanismul acelor dóuë operațiuni cari constituie viéța socială, și de la cari depinde buna stare națională : *producțiunea și consumațiunea*.

O țera este bogata prin natura paméntului, prin clima ei, prin puterea vegetativa și prin activitatea și inteligența locuitorilor. Un pamént produce cu puțină munca ceea ce altul produce cu o muncă de dóuë și de trei ori mai mare. Și astfel clima și rodirea paméntului contribue la fericirea poporului.

Fertilitatea paméntului a avut tot-d'a-una o mare înri-urire asupra civilizațiunii ; mai ales în lumea cea veche, a avut o acțiune însemnata asupra lucrării și capacitații muncitorilor ; raportul dintre pământ și om este un coeficient foarte important al bogăției sociale. Astă-đi în Africa, în pustiul Sachara, dacă călătorul găsește un colț de loc ospătos cauza este ca acolo s'a găsit apă și s'a putut cultiva pământul, de aceea s'aũ adunat ómeni, și s'a înfiintat un suhat, un sat saũ un oraș.

Este în natura omului să nu-i placă munca fiind-că munca e ostenitoare. Când cineva se pune pe muncă, o face cu siguranța, sau cel puțin cu speranța, că prin aceea ostenelă, prin aceea lucrare, va dobândi sau lucruri de cari are trebuință sau lucruri pe cari să le pôtă schimba cu altele cu cari să-și îndestuleze nevoile și mulțumirile.

Producerea fiind ostenitoare și consumațiunea fiind mulțumitoare, este natural ca fie care să caute a munci cât s'ar puté mai puțin și a se mulțumi cât s'ar puté mai mult. Așa fiind, pentru a face pe om producător, trebuie mai întâiu de tôte ca el să fie asigurat că ceea ce va dobândi prin muncă să fie al său că numai el să aibă dreptul să se serve de productul acelei munci, sau că numai el să aibă dreptul să dispue de acel product pentru a-l schimba cu obicte de cari voesce să se serve.

Precum vedem, produțiunea este supusă consumațiunii și valoarea productelor caută sa fie în raport cu trebuințele sau cu dorința ce se simte de dinsele; așa dară activitatea consumațiunii are o mare înrîurire asupra produțiunii, căci nu putem consuma dacă nu producem.

Tendința omului este de a-și da mulțumiri cât de multe, de a se bucura de tôte bunurile din lume; și cu cât omul este mai cultivat cu atât și trebuințele lui sunt mai mari și mai variate; ele cresc și se înmulțesc pe tótă ziua, cu cât cultura lui se desvöltă. Cu cât un popor este mai sus pe scara civilizațiunii, cu atât trebuie să producă mai mult pentru întâmpinarea multiplelor sale tre-

buințe ; ast-fel consumațiunea fiind strins legată de producțiune, devine măsura cea mai adevărată a civilizațiunii și a bunei stări a unui popor. Traiul bun, darea de mână, sunt elemente esențiale ale fericirii unui popor ; iar sarăcia, miseria, neputința de a consuma , sunt fase nenorocite ale existenței sale.

Precum vedem, consumațiunea la rândul său este subordinată producțiunii ; prin urmare, pentru a mări consumațiunea nu există alt mijloc de cât a activa producțiunea și a înlesni schimbul.

În viața socială toți oamenii sunt tot-odată și producători și consumatori, însă nimeni nu este în stare să producă el însuși toate obiectele ce consumă, și pe cele mai multe și le procură prin schimburi, — în practică vânzând ceea ce producem și cumpărând pe cele ce ne trebuie, cu prețul dobândit după cele ce am produs.

Dar fiind-că acei cari caută un obiect de care au trebuință, nu-l pot găsi tot-d'auna la îndemână, și de multe ori ar fi siliți să se ducă să-l aducă de peste mări și de peste țeri, apare rolul intermediarului între producător și consumator, rolul comerciantului, a carui lucrare nu este de a produce obiecte de consumat, ci numai de a le lua de unde se găsesc, și a le duce acolo unde se cer.

Misiunea comerciantului este de a fi mijlocitorul schimburilor între locuitorii deosebitelor localități și țeri ; de a duce produsele pe apă sau pe uscat la locurile unde se caută ; el stabilește, prin acțiunea sa, balanța între valoarea obiectelor ce caută consumatorul și valoarea obiectelor ce oferă producătorul.

Cu cât transportarea de la un loc la altul, de la o țară la alta va fi mai lesne și mai ieftină, cu câtă s'ar înființa mai multe șosele, canaluri, drumuri de fier, corăbii și vapore, care să potta înlesni și reduce costul transportului, cu atât consumatorul, adecă totă lumea, va fi mai folosit; de aceea stabilirea și perfecționarea mijlocelor de comunicațiune și de transport pe apă și pe uscat, sunt considerate pretutindenî ca cele mai principale lucrări de utilitate publică. Cu cât trecerea de la un loc la altul va fi mai liberă, cu atât poporul își va putea procura mai lesne și mai ieftinū obiectele de consumațiune.

Consumațiunea și produțiunea sunt atât de legate între dînsele, în cât una nu pôte exista fară alta. Un import mare trage după sine un export deopotrivă de mare și vice-versa; ele sunt două operațiuni cari, vrënd nevrënd, trebuie să se balanseze. Un popor care impörtă mult, dovedesce că consumă mult; cu cât impörtă mai puțin cu atât este mai neavut, cu atât își procura mulțumiri mai puține. Cu lóte astea tot mai sunt ómeni cari cred, ca ténorul nostru din birt de la Gura raiului, că fericirea unui stat este de a avé o exportațiune mare și o importațiune cât s'ar poté mai mică. Cred ca împiedecând produțiunile straine de a intra în țară, poporulū își păstréză banii și se îmbogățesce: Nu vor să vadă că valórea importului nu pôte întrece într'un mod constant valórea exportului, și ca atunci când se vede una ca acésta, și se întâmplă ca într'o serie de mai mulți ani, să iasă mai mulți bani de cât intra, ca acésta nu pôte proveni de cât din cause excepționale și lesne de esplicat. La noi provine din cauza anuitățiilor, dobândi și amortisări pentru împrmuturi contrac-

tate în străinătate și pentru cheltuelile întreținerii de tineri la studii, casuri cari amândouă sunt o întrebuințare reproductivă a acelor bani, căci plata anuităților este pentru un capital întrebuințat în lucrări reproducătoare: drumuri de fer, canaluri, arme etc., iar banii trimiși tinerilor studenți sunt un plasament care are să fructifice prin sciința ce vor aduce în serviciul societății.

Necesitățile tesaurului public și unele exigențe interesate au fost cauza înființării a o mulțime de restricțiuni puse la trecerea obiectelor dintr'o țără într'alta și de multe ori chiar de la un oraș la altul al aceleiași țeri, restricțiuni cu totul jignitoare consumațiunii și producțiunii. Din norocire însă acele obstacole, dacă nu dispar, dar cel puțin își pierd din și în și tăria și chiar multe dintr'însele nici nu mai există, au dispărut.

Darea pusă asupra obiectelor de consumațiune la fruntaria unei țeri sau a unui târg era pur fiscală; mai târziu însă plata asupra mărfurilor străine a fost ca o compensare a sarcinilor puse asupra produselor naționale, patente și altele dar pe cari nu le plătise mărfurile străine și cari nu profitase statului care au venit să fie întrebuințate. Dările asupra unor obiecte de consumațiune cari nu au semenele lor în producțiunea indigenă și cari nu se pot înlocui, precum sunt colonialele au fost considerate ca un mijloc de a supune populațiunea la o dare ascunsă, sau o dare indirectă lesne de pricepută,

În timpuri mai moderne însă, dările vamale au avut tot odată și scopul de a favorisa industria națională, de a o pune la adăpost de a o apăra de concurența străină

și de a asigura mai mult sau mai puțin consumațiunea produselor fabricate în țară.

După cum vedem taxele vamale au avut și au un scop fiscal și altul protecționist și se pot împărți în trei categorii pur *fiscale*, *protecționiste* și *mixte* sau *fiscaloprotecționiste*.

Taxele fiscale, cari au de scop de a procura statului un venit, nu pot fi nici arbitrare, nici nelimitate; căci consecința neapărată a unei taxe fiind de a sui prețul obiectului cu cel puțin atât cât a plătit la intrare, micșorează consumațiunea, și venitul statului nu este tot-dea-una proporționat cu mărimea taxei; adesea, dacă nu tot-dea-una, o taxă mai mică aduce statului un venit mai mare decât o taxă urcată, căci estinind obiectul i se sporesce consumațiunea.

V.

Cercetarea minuțioasă și raționată a intereselor generale a unei națiuni, duce fără dór și póte la adoptarea principinului liberului schimb (*libre échange*). Taxele vamale și protecționismul sunt o pedică la desvoltarea bunei stări și a fericirii naționale, căci scumpind prețurile obiectelor, împuținéză numărul cumpărătorilor, micșoréză consumațiunea, prin urmare micșoréză și împuținéză mulțumirile.

Apărătorii protecționismului, ca să justifice și să susție teoria lor, dic că munca fiind bogăția unei țeri, guvernul trebuie să caute prin tóte mijlócele să protégă și să încurageze cât va puté industriile regnicole în contra concurenței străine, ca astfel să asigure munca lucrătorilor indigeni. Ei mai adaogă, că o țéră trebuie să-si póta procura tóte trebuinciósele la dinsa, iar nu să depindă de alte țeri. Unii merg cu acest raționament până a crede că tarifele protecționiste sunt fórté juste și admit chiar prohibițiunea, precum am vedút cele ce diceau tinerii de la «Gura raiului».

Ceea ce a deșteptat mai mult spiritele în privința sis-

temului vamal și a dovedit până la evidență teoria libertății susținută de părinții științei economice : Adam Smith, de Say, de Ricardo, de Bastia, de Cobden și de urmașii lor, a fost mai întâi unitatea vamală Germană *Zollverein*, care a suprimat mai toate vămile de la un stat german la altul, mărginind vama la periferia în care se cuprind toate statele intrate în unirea vamala.

O altă împrejurare a fost legea cerealelor în Angli-
tera.—Englesii și Francezii credeau că nu s'ar putea permite intrarea liberă a grânelor din Ungaria, din Rusia, din România și din America, fără de a da o lovitură de mörte agriculturii indigene; își diceau că în țările acelea cerealele se dobândesc cu mai puțină muncă și cu o cheltuială mai mică de cât în țările lor, și că, de s'ar lasa intrarea lor liberă, grânele indigene, a căror producție costă mai scump, n'ar mai pute ține concurență cu acele venite dintr'acele țări; că cele indigene ar rămâne névëndute și agricultorii s'ar ruina.

Sub influența acestor idei iată ce se facea : ori de câte ori, din cauza unei recolte próste în Angli-
tera, se scumpia pâinea într'atâta, în cât poporul începea să cârtéscă, guvernul convoca pe agricultorii cei mari și-i consulta; răspunsul lor era tot-d'a-una același și cunoscut de mai nainte : «*să se menție taxele.*»

Când lucrul devenia prea grav, de muriau ómenii de fόμε cu miile, ca la 1841, agricultorii opinau, cu mare greutate, pentru o mică reducere; dar și acesta cu condițiune ca acea scădere de taxă de import pentru cereale să nu aducă vătămare agriculturii indigene și să fie numai până la recolta viitoare, cel mult. Mai târziu au

consimțit cu mare greutate la sistemul numit «*Scara mobilă*,» al cărui scop era de a menține prețul grâului pe piețele Engliterei într'o stare nevariabilă, ca ast-fel prețul pânei să fie tot-d'a-una același, în anii de recoltă próstă ca și în acei de recoltă bună. Cu cât recolta era mai bună în Englitera, cu atât taxa asupra cerealelor stră-ine se urca, și cu cât era mai slabă cu atât taxa scădea. Acest sistem, ingenios în aparența, s'a dovedit nepractic și a ridicat reclamații din partea armatorilor și negustorilor grânari, cari necunoscând de mai înainte taxa la care era să fie supus grâul lor la sosirea în Englitera, nu mai îndrăsniău să facă cumperături de produse, căci ast-fel comerțul cerealelor devenia periculos, devenia un fel de joc la noroc, care putea da une ori beneficii fórte mari, dară alte dăți devenia ruinător.

În fața lipsei și scumpetii de pâne care a costat în ani nenorociți viața a sute de mii de ómeni, opiniunea publică, având în capul ei pe vestitul Cobden și strigând mereu în contra fómietii, a silit pe guvern a suprima cu totul darile fiscale asupra cerealelor. Astă-đi ele sunt admise în Anglia fără plată de taxă vamală. Și minune! Cultura pământului nu a suferit cea mai mică smintélă. Cu tótă spaima ce inspira agricultorilor Englesi, grânele americane mai ales, producțiunea agricolă s'a dezvoltat și mai mult și renta pământului în loc de a scăde s'a suit.

Un alt exemplu conchiđător este ceea ce s'a petrecut în Franția cu ferul și cu cărbunele de pământ : Se credea că, dacă s'ar permite intrarea ferului și a cărbunelui de pământ engles și belgian fără o taxă mare, ferul frances nu s'ar mai pute vinde și esplotatorii indigeni s'ar ruina.

(Guvernul francez întâmpina cea mai mare împotrivire, ori de câte ori se încerca să scadă taxa asupra acestor două obiecte, și Franția rămăsese cu totul înapoi de Engliera și de Belgia în privința fabricării mașinilor mai cu deosebire. În ziua când guvernul, trecând peste considerațiunile esplotatorilor de fer și de cărbuni, a luat asupra-î de a reduce taxele ast-fel că intrarea în Franția a cărbunelui și a fontei (tuciū) englezesci și belgiane să devie posibilă, acesta nu a ruinat nici cuptóarele de fer, nici minele de cărbune franceze, și toate industriile ferului, precum fabricile de mașini, de trăsuri, cuțitária, lácátușerie, unelte, drumurile de fierū și sumă de alte fabricáii s'aū înființat, s'aū desvoltat și prosperă.

Dacă am chiema pe tabaci să-î întrebam ce taxă le-ar conveni să se pue asupra pieilor argasite în străinatáte, putem fi siguri că ei ar propune a se opri intrarea pieilor străine, saū cel puțin a li se pune o taxă așa de mare, în cât nici cismarii, nici curelarii să nu mai póta să se serve de pieile străine în lucrările lor de încălțáminte și de șelárie, ca ast-fel să fie silită lumea să cumpere pieile tabaciilor noștri și să platescă scump încălțáminte de calitate próstă. Dar tot-odată să întrebăm și párererea celorlalți Románi cari nu sunt tabaci, și putem fi siguri că ea va fi cu totul alta, caci le-ar conveni mai bine să găsescă în tērg încălțáminte, hamuri și alte obiecte de piele, ieftine și de calitate bună, fie ele de piele argásitá în țerá saū în streinatáte; párererea lor ar fi a se lása pieláriei străine libertatea de a veni în țerá fără platá de taxă.

Ceea ce dic aci pentru tabaci, o putem repeta pentru tóte cele-lalte meserii.

Numai croitorilor le convine ca hainele venite din străinătate să fie greu impuse, iar tótă cea-laltă lume este interesată ca hainele să pótă intra liber fără taxa, ca sa și le pótă procura mai ieftin.

Fie-care corporațiune cere taxe mari, dacă nu și prohibițiuni, pentru obiectele din afară similare cu cele ce produce, cismarii pentru cisme, croitorii pentru haine, lacătușii pentru fierărie, tâmplarii pentru mobile; dar tot-odată cere liberă intrare pentru tóte cele-alalte obiecte; în cât, dacă ne-am închipui populațiunea împărțita într'o mie de meserii de câte o mie de membri în fie-care corporație, diq tótă poporațiunea numai o mie de familii ar voi imposit asupra hainelor venite din străinătate, căci numai o mie ar fi interesate să fie hainele scumpe, iar cele-alalte nóue sute de isnafuri sau nóue sute de mii de familii, ar fi interesate să nu fie impuse, ca să le pótă cumpăra cât mai ieftin. Asemenea pentru cismarii, asemenea pentru ferarii, pentru tâmplarii etc. — Taxa vamală asupra hainelor este nu numai un imposit indirect asupra tuturor celor cari nu sunt croitori și cari sunt de o mie de ori mai numeroși, dar este tot-odată un privilegiu, pentru că acel imposit profită numai croitorilor, cari, într'un mod indirect, încaséză acel imposit prin scumpetea hainelor.

Adversarii sistemului protecționist nu tăgăduesc importanța muncii ca factor al bogăției Statului, dar ceea ce voesc ei este ca ea să fie bine întrebuințată, întrebuințată cu spor, aplicând-o la lucrările acelea pentru cari

poporațiunea are mai multă aptitudine și pentru cari condițiunile în cari se află sunt mai favorabile. Intr'o țără agricolă de exemplu, care are pământuri întinse, pășunări bogate, ar fi o economie reu înțelesă a fabrica postavuri și mătăsării și a cumpăra din străinatate vite, unt, brânză și ouă.

Liberii schimbiști cred că drepturile protectoare nu numai că nu aduc nici un folos producțiunii indigene, dar merg și mai departe, cred că împiedecă desvoltarea generala a industriei indigene, a comerțului și a agriculturii și că aduc adevărată vătămare desvoltării și înaintării bogăției publice.

Ideile protecționiste au avut mare trecere în secolul trecut, pe atunci pe când transportarea de la un loc la altul era scumpă, anevoiósă și de multe ori imposibilă ; dar de la începutul secolului al XIX-lea știința economică în Franca, în Italia și mai cu deosebire în Anglia s'a rădicat contra lor. Zolvereinul le-a dat o lovitură de mörte, arătând într'un mod pipăit, că lăsând trecerea liberă de la un stat german la altul, acele state nu numai că n'au suferit nici o pagubă, dar au simțit o ușurare, un bine, precum va fi un bine și mai mare când se vor desființa acele vamă dintre Germania și Franca, dintre Italia, Spania și dintre toate statele mici și mari. Zolvereinul a dovedit până la evidența că buna stare a populațiunii se măresce cu cât se întinde mai mult cercul liberei circulațiunii a productelor. Suprimarea taxelor vamale dintre Piemonte și Toscana, dintre Toscana și Statele papale, dintre acestea și cele două Sicilii nu a adus

pagubă nici unei dintr'acele părți ale Italiei, și unirea a fost nu numai un bine politic dar și un bine economic.

Ideile de liber schimb au făcut și fac pe totă ziua proseliți, de și întâlnesc opunere foarte mare atât din partea guvernanților, caei ved o dificultate a înlocui prin alte dări sutele de milioane ce figurază în bugete ca venit vamal, precum și din partea celor interesați în unele fabricări, în cari au angajat capitaluri foarte însemnate și cari s'ar simți tare loviți, de nu și ruinați, dacă ar fi abandonati liberei concurențe.

Cu toate acestea înse nu este mai puțin adevărat ca în țările cele mai industriale, chiar cele mai luminate, în Franca, în Germania și mai ales în Anglia, se procede treptat la realizarea acestei idei prin scăderea continuă a tarifelor și prin admiterea tuturor produselor.

A restringe comerțul unei țări cu celealalte, dând avantajul, fie prin prohibițiuni, fie prin tarife, unor industrii a căror viață nu depinde decât numai de sacrificii naționale, este a impiedica dezvoltarea bunei stări a poporului și a precipita decadența economică a țerei. Nu se ridică bogăția națională prin taxe vamale, ea se ridică printr'o aplicațiune înțeleptă și stăruitoare a muncii, dând protecțiunea legii industriilor cari pot prospera prin natura lucrurilor, prin climă, prin calitatea pământului, prin pozițiunea geografică și prin îndemânarea locuitorilor, căci numai acele pot prospera producând mult, bine și ieftin, și numai acele pot realiza beneficii adevărate; iar acelea cari nu pot prospera decât numai prin ajutorul tarifelor asupra similarilor, nu fac alta decât să împuțineze rela-

țiunile de schimb, să isoleze națiunea și să apese ca un imposit asupra ei.

Este foarte de însemnat cum cad în contradicțiune cu ei înșiși acei cari cer protecțiunea industriei lor prin dări vamale! Fabricanții de stofe de lână, de exemplu, cer ca stofele de lână similare străine să fie supuse la o dare cât s'ar putea mai mare, dar cer tot-odată ca lâna străină să nu fie impusă; o pretind și o cer, cu toate că în sistemul lor libera intrare a lânii ar împuțina beneficiile și ar aduce pagubă crescătorilor de oi, prin scăderea prețului lânii. De aci lupta între aceste două industrii și nedumirirea guvernului mare! Cum să combine și să mulțumescă pe amândouă grupurile de interesați? Fabricanții de ferărie cer pe de o parte ca ferăria străină să fie oprită sau cel puțin greu impusă, și pe de alta pretind ca fonta străină întrebuințată la fabricarea ferului, cu care se servă ei, să fie liberă de a intra fără taxă; producătorii de fontă cer ca fonta străină să fie impusă și cărbunele de pământ să intre fără taxă. Într'un cuvânt fiecare industrie cere protecțiune vamală pentru obiectele ce produce și liberă intrare pentru cele cu cari se servă la fabricarea produselor sale.

Unele guverne, legănate între aceste două exigențe contra-șicătoare, au imaginat un slab paleativ: sistemul numit *Drawback*, adică a înapoia fabricanților, când espórtă produsele lor, părțile taxelor percepute asupra tuturor materiilor cu cari s'aú servitú la fabricare; sistem și anevoe de practicat și păgubitor fiscului totodată; sistem care s'a înlocuit prin altul tot atât de anevoe și de complicat numit *acquit a condition* (plătit condițional), și care

constă întru a se admite intrarea liberă a unor materii, pe un timp determinat, cu condițiune ca în acel interval să se expórtē o cătīme de articule la fabricarea cărora sa fie servit o parte analogă de acele materii.

Lumină se face din ȃi în ȃi mai mult asupra acestei cestiuni și lumea începe a înțelege că restricțiunile vamale, protecționismul și prohibițiunile aduc vatámare producțiunii naționale, în loc de a folosi, și că sistemul libertății îi priesce mult mai bine. Fiecare înțelege ca adevărată prosperitate constă în înlesnirea de a-și putē procura productele, ca condițiunea de căpetenie a prósperității este ca munca să póta da maximum posibil de produse de schimb și că trebuie aplicată mai cu deosebire la industriile acelea pentru cari poporațiunea are mai multă îndemánare, mai multe înlesniri și mai multe mijlóce, iar nu la industriile cari nu pot trăi de cât cu sacrificiile contribuabililor.

De și interese politice, rău înțelese, fac pe unii să crédă că se póte reveni la ideile cele vechi de protecționism, dar lumea merge pășind pe tóta ȃiua cătră liberul schimb, căci legile rațiunii sunt mai pre sus de ori ce voință individuală. Un om puternic póte împedea saū întârȃia, pentru un timp, mersul natural al lucrurilor, dar a-l opri nici o dată! Misiunea omului de bine, a cugetătorului este de a descoperi legile adevărate ale intereselor sociale, și misiunea omului politic este de a aplica acele legi, de a supune acestor legi tóte voințele individuale și de a opri pe ori-cine de a-i impune altele. Ómenii cari se bucură de încrederea poporului și cari îi voiesc binele, când nu sciū saū nu înțeleg cum trebuie cum-

pânite interesele generale acestui popor, fac une-ori un rău mult mai mare de cât cei rău-cugetători, căci poporul, având totă încrederea în patriotismul și în sentimentele lor de iubire, îi urmăze orbesce și se face campionul ideilor celor mai greșite și mai vătămătore.

A voi să se înființeze o industrie națională este o cugetare mare și folositore; dar a voi sa se înființeze prin protecționism și prin subvențiuni este un rău foarte mare, a cărui consecințe sunt necalculabile.

Regulamentele și restricțiunile la cari comerțul a fost supus n'aũ făcut de cât a aduce piedici dezvoltării industriale. Reformele operate într'acesta a două jumătate a secolului prin tractatele și convențiunile vamale n'aũ avut alt scop de cât de a ridica comerțului unele din piedicele care-l încurcaũ. Mai tóte acele tractate aũ avut tendința de a face posibilă trecerea productelor dintr'o țără într'alta. In materie de schimb, ca și în modul de a conduce tóte celealalte interese sociale, ar fi de dorit ca guvernul să-și concentreze acțiunea numai într'a manține ordinea publică, a opri pe cei îndrăsneți de a oprima pe cei slabi, și de a îngriji de sănătatea generală.

S'a đis de unii economiști că ar fi unele obiecte, pe cari străinii neputând să le găsescă de cât numai într'un singur loc, precum este guano care nu se află în abundență decât în Peru, puciosa care nu se găsește exploatabilă de cât în Sicilia, ciaiul care până în anii din urmă nu se putea produce de cât în China; că s'ar puté să se pue la eșirea acestor obiecte din țera lor taxe foarte mari, pentru că străinii sunt siliți să le cumpere ori cât de scumpe ar fi, negăsindu-le aiurea. Póte fi aici o apa-

rență de adevăr, dar este pozitiv că lucrul nu trebuie împins prea departe, fiind-că atunci cei cari se servesc cu acele produse au să caute toate mijlocele de a le înlocui cu altele, precum se face cu ciaiul pe care Englesii au început a-l cultiva cu mult succes în Indiî cu îngrășările artificiale, cu fulmicotonul și cu dinamita cari o să înlocuiască pucioasa ca material de razboi.

Taxele asupra importului sunt pur fiscale, când se pun asupra produselor cari nu se pot produce într'acea țară, precum sunt cele asupra ciaiului, puciosei, cafelei și asupra tuturor coloniălor și asupra zahărului, în țările unde nu se pôte cultiva nici trestia, nici sfecla; iar când se pun asupra produselor cari au similare și se pot produce în țară, și totodată acele produse în întru sunt său scutite de tot său supuse la o taxă mai mică, atunci acele taxe au un caracter protector, ast-fel ar fi de exemplu taxa pusă asupra lănei straine la intrare, pe când lâna indigenă ar fi scutită: taxa asupra încălțămintelor aduse din străinătate. pe când cele indigene ar fi scutite. În asemenea casuri consumatorii plătesc mai mult de cât suma ce intră în casa statului, pentru că acele taxe sue prețul și al lănei străine și al lănei indigene, și al încălțămintelor străine și al celor făcute în țară. Ca să precizez mai bine voi pune cifre: Să ne închipuim, de exemplu, că într'o țară consumațiunea lănei ar fi de 10,000,000 de kilograme și că din străinătate ar veni 5,000,000 kilograme, iar celealalte 5,000,000 ar fi lână indigenă; să dicem că lâna străină ar costa la fruntarie un leu kilogramul, și că i se pune o taxă de 10 la sută, vamă la intrarea ei; guvernul ar

percepe 500,000 lei vamă asupra lânrei străine, care nu s'ar pute vinde decât pe un leu și dece bani klogramul, dacă nu și mai mult. Lâna indigenă s'ar vinde tot pe un leu și dece bani, adică că publicul ar plăti 1,000,000 lei mai mult pe lâna, decât dacă ar fi lipsit vama. Din acest milion de lei pe care îl plătesce publicul peste ceea ce ar fi plătit dacă lâna străină ar fi intrat fără vama, numai 500,000 lei intră în casa statului, iar ceilalți 500,000 lei se plătesc indirect producătorilor de lâna; cu alte cuvinte statul supune pe locuitorii a plăti câtorva producători de lâna un impozit de 500,000 lei pe tot anul. S'a calculat că în Francia poporul plătesce o dare de 30,000,000 lei pentru cărbunele de pământ, pe când din această sumă numai 2,000,000 lei intră în casa tesaurului de la taxa asupra cărbunelui venit din străinătate, iar ceilalți 28,000,000 sunt în favoarea exploatatorilor de cărbuni fără nici un folos pentru Francia.

Impozitele asupra obiectelor manufacturate venite din afara aũ totdeauna un caracter mai mult protector de cât fiscal. Numai atunci se pot considera ca pur fiscale, când produsele similare nationale ar fi supuse la o dare interioară equivalentă.

Sistemul protecționist este combatut pe față de toți acei cari țin sēma de interesele generale mai mult de cât de cele individuale sau de grupuri, și este combătut, într'un mod indirect și ascuns, de chiar acei cari sunt preocupați numai de interesele unui grup; și étă eum : De vom considera mai cu sēma fabricatele, grupul care produce un obiect, instrumente de fer de exemplu, pretinde și staruesce a dobândi ca similarele venite din străină-

tate să fie cât s'ar putea mai impuse, dar tot odată pretinde și stăruie ca materialul cu care se servă el la fabricarea lor, precum sunt fonta, cărbunele etc., să fie admise fără taxă; ceea ce face că interesele se împung și se contraluptă. În cazul citat aci fabricanții de obiecte de fer cer și pretind ceva, care fiindu-le lor de folos, este păgubitor fabricanților de fontă și exploataților de cărbune. Cele mai multe grupuri de fabricanți sunt într'aceiași cas.

Acest antagonism a avut un rezultat bun, a adus reducerea și chiar suprimarea dărilor de intrare asupra celor mai multe materii brute, și a necesitat încheierea a mai multor tratate de comerț între state; a făcut că în statele civilizate sunt astăzi două tarife: unul general și altul convențional; cel d'întâiu lăsat la discrețiunea statului și celalalt special numai pentru proveniențele din țările cu cari există tractat.

Sistemul tractatelor de comerț este o pașire gradată către liberul schimb și o lovitură dată protecționismului.

Când un principiu eronat este lovit pe de-o parte de instituirea Zolvereinului, pe de alta parte printr'o lege ca legea cerealelor și prin tractatele de comerț, momentul disparițiunii lui nu este departe. Chiar putem dice de acum, că dările protectoare nu mai există în Anglita; venitul cel mare doganal al Mării Britanii provine mai în totalitate din dările asupra coloniilor de 464,000,000 lei care e venitul vămilor de astăzi, darea asupra zahărului fiind suprimată.

81,000,000	fr.	provin	din	darea	asupra	ciaiului.
5,000,000	»	»		de	la	cafea,
134,000,000	»	»		de	la	spirtuóse.
45,000,000	»	»		de	pe	vinuri.
183,000,000	»	»		de	la	tutun.
<hr/>						
448,000,000						

În cât numai minima suma de 16,000,000 provine de la produse fabricate, și acésta mai mult ca represalii în contra Franciei care nu póte renunța la unele taxe puse asupra provenințelor engleze.

Cine n'a avut a face cu practica formalitaților neplacute a vămilor și n'a vădut de aprópe pagubele simțitóre ce se pricinuesc comerciului cu sistemul vamal, nu-și póte face o idee de o asemenea calamitate. Este adevérat că nu exista, nici nu póte exista, imposité placute, cari sa nu atingă mai mult saũ mai puțin libertatea individuală; dar nu e mai puțin adevérat că nici unul nu se póte compara, în vexațiuni, abusuri și arbitrar, cu impositéle vamale.

Orí cine a comandat de adreptul obiecte din străinatate pentru trebuințele casei sale, furnituri din Viena, din Paris saũ din Londra, cunoóce numeroósele greutăți și neajunsuri ce întâmpină cu vamă și cu vameșii noștri. Deosebit de darea legiuită către stat, calculată de zelul prepușilor serviciului fórte adesea pe o valóre mai mare decât cea reală, când alte considerațiuni nu fac să se prețuiască pe 50 saũ pe 60 la sută mai jos de valóre,—deosebit de descărcatul și reîncărcatul la magaziiile vămii, mai există pe ici pe colea câte o mică vămuală în natură. Cui nu i-a lipsit o cămașă saũ și dóuë din duzină, mai multe șervete dintr'un

asortiment de masă; dar pahare sparte, farfurii ştirbite, palarii turtite şi rochiile ghemuite? Lăţile bine aşezate şi închise de la locul pornirii ajung neatrinse la Braila, la Giurgiu, la gara Târgoviştili sau la Filaret; acolo se deschid, se caută una câte una; după aceea obiectele se arunca unul peste altul în ladă, lada se închide în grabă, cum da Dumnezeu, încât ajung la destinaţie într'o stare ca vai de ele. Acei cari nu le ştiu acestea n'au decât sa întrebe pe negustori şi vor afla că ar fi mai bucuroşi sa plătescă 10 şi 15 la sută în loc de $7\frac{1}{2}\%$, numai sa nu li se pricinuesca neajunsurile şi pagubile ce încercu din cauza revisuirilor la vamă.

Ni se va dice pôte, ca de ce vatămaţii şi păgubaşii nu reclam şi nu cer îndreptare şi despăgubire? Causele tacerii sunt multe şi multiple. Particularii tac fiindcă obiectele aduse de adreptul, fara intermediarul negustorilor şi comisionarilor sunt de-o valoare puţin însemnata şi nu vor să-şi bată capul a-şi procura dovezi, a alerga pe la procurori şi judecatori, şi a-şi face vrăjmaşi pentru câţiva franci ce li s'au luat mai mult, pentru câteva feligene sparte, sau o pereche de cisme furate. Negustorii şi comisionarii tac pentru că cei mai mulţi au un interes major de a trăi în pace cu impiegaţii vamii, cari-i au tot deauna la mână cu fel de fel de fraude şi contra-bande, cu declaraţiuni inchipuite şi cu facturi economicose, acte cu cari în tot momentul ar pute să le causeze păgube însemnate.

VI.

Comerciantul, precum am is, este un agent necesar distribuiunii produselor, adică trecerii lor de la producător la consumator. Este dar drept i echitabil ca el să fie remunerat potrivit cu serviciul ce aduce producătorului i consumatorului. Acéstă remunerare se regulz singură, prin ea nsai, cnd trecerea de la un ora la altul, de la un sat la altul, este liberă, căci atunci se stabileste concurența între acei cari practică acst industrie, i remunerarea se reduce la aceea ce trebuie să fie. Aa la costul produsului în locul unde s'a produs i la cheltuelile de transport mai trebuie sa se adaug i remunerarea comerciantului pentru munca sa i pentru risicul capitalului ce ntrebunez. Dar alături cu comerciantul mai găsim adese între vndtor i cumpărător, i alți ageni ai schimbului, mai mult sau mai puin necesari, curtieri sau samsari, cari se ntrepun, vrnd nevrnd, ca mijlocitori între vndtor i cumpărător. Acsti ageni nu risic nimic, pentru că meseria lor nu cere nici un capital, ceea ce face că de multe ori numărul acestor ageni ajunge a fi att de mare, în ct mai mult

încurcă transacțiunile de cât le înlesnesc; se înmulțesc atât de mult, încât devin un parazit care sôrbe o parte însemnată din valoarea produselor, fac pe producător și pe comerciant să primescă mai puțin de cât adevărata valoare a obiectelor, și pe consumator să le plătescă mai mult de cât valoréză.

Deși profesiunea de samsar sau de curtier nu trebuie să fie un privilegiu sau un monopol, nu este mai puțin adevărat că trebuie permisă numai celor cari ofer garanții de cunoscință și de experiența, numai celor recunoscuți pentru onorabilitatea lor. La noi, până acum cel puțin, meseria de curtier era practicată de câțiva Greci, și în cea mai mare parte de Israeliți, cari alergă pe la cumpărători, oferindu-le produse, fără a fi însărcinați de vânzători, se duc la vânzători fără a fi trimesi de cumpărători. încurcând iar nu înlesnind transacțiunile în cât au devenit o adevărată plagă pentru transacțiunile noastre.

Talentosul nostru pictor Grigorescu a spus, acum câțiva ani, un tablou în care, cu penelul său maestru, reprezintă un iarmaroc (un bâlciu): Mulțime de țărani români, bărbați și femei, vînd cai, boi, oi, porci, păseri, oue, unt, zarzavaturi, etc. și numai Ovrei se ved cumpărând, adevăr prins pe fapt. Ar dice cine-va, la vederea acestui tablou, că în România numai ovrei cumpără, numai el este consumator? Erórea ar fi mare. Ovrei cumpără în adevăr, dar cumpără numai ca să vîndă adóua di, și dacă pictorul nostru ar fi zugrăvit pärechea (le pendent) acestui tablou am fi vedut, în piața sfânta Vineri, Ovrei vîndend Românilor din oraș ceea ce cumpăraseră cu o di mai înainte de la țărani în iarmaroc. Ovrei, în ge-

nere, nu este nici producător nici consumator, el este numai preocupat : cumpără când gasește pe om la nevoie, ca să vîndă scump. Hrana ovreiului este puțină, mămăligă cu două trei fire de ceapă sau de usturoi; el nu are trebuință de hrană substanțială, fiindcă nu se ostenește muncind, nu muncește, nu cheltuește putere mușchulară; nu cheltuește cu îmbrăcăminte, căci nu ține la curățenie, lepadă haina de pe dînsul și cușma din cap numai când cad bucațele. Ocupațiunea lui exclusivă este a se ține la pîndă, tîntind chiorăș la punga și la necesitățile Romînului sêrac sau cheltuitor : trăește din sudorea și din nenorocirile Romînului muncitor. Puțini, foarte puțini Ovrei sunt meseriași : croitori, zidari, dulgheri, tîmplari; mulțimea cea mare sunt cărciumari, cămătari, zarași și samsari, nici unul plugar.

Comerțul, ast-fel cum se practică la noi, în loc de a fi servitorul supus al producțiunii și al consumațiunii, s'a făcut stăpînul și tiranul producătorului și consumatorului, într'atît în cît agricultorul, producătorul nostru cel mai serios, muncește numai și numai ca să hrănescă traficul banului; trăește așteptînd cu grôza momentul critic, când nimeni nu-i va pute scôte biata moșie din ghiarele cămătarului.

Ori cine cunósce starea plugarului romîn pôte spune că o mare parte din proprietățile cedate acum optsprezece ani celor 800,000 de foști clăcași, sunt vîndute, într'un mod mai mult sau mai puțin latent, cărciumarilor, cămătarilor și avocaților stabiliți prinprejurul judecătoriilor de ocóle, acestor trei puternici și dibaci aliați ai comerțului ovreesc. Și de n'ar fi fost interdicțiunea legii

de a vinde, interdicțiune care espiră peste doi-spre-zece ani, putem fi siguri, că a treia parte, dacă nu jumătate, dintr'acele pământuri ar fi trecut în posesia acestor trei clase de lipitori.

Sa nu se cređă că lucrurile se petrec alt-fel cu proprietarii cei mari. Luați de curiositate o plasă și cercețați cine erau acum cinci-deci de ani proprietarii moșiilor celor mari din acel ocol, și comparați acele nume cu ale proprietarilor lor de astăzi; veți găsi că trei pătrimi din ele au trecut în mâinile Grecilor, Bulgarilor și la Ovrei deghisați și nedeghisați. Și să nu ni se dică ca toți vechii proprietari români au fost incapabili, risipitori și jucători; faptul este ca proprietatea fonciară a fost persecutată în folosul capitalului bănesc, care a supus'o la niște condițiuni atât de aspre, încât ea n'a putut rezista.

Una din cauzele acestei stări de lucruri a fost și este ca la noi, ca și mai pretutinderi în Orient, trebuințele consumațiunii au crescut mai repede decât putința și mijlocele de a produce; ast-fel, acei cari au avut un fond l'au risipit treptat, consumând pe tot anul împreună cu venitul și o parte din fond. Dar cauza cea puternică care a precipitat exproprierea vechilor proprietari romani a fost, în Moldova mai ales, numeroșii cămătari și samsari cari pe de-o parte înlesniau împrumuturile cu dobândi mari și cu clause penale nepomenite,—condițiuni pe cari tribunalele le judeca într'un mod judaic, iar pe de alta deprecia produsele pământului prin tot felul de născociri și înșelătorii.

Cei anticii cari aveau imaginațiunea vie și talentul de a personifica ideile cele mai abstracte, și la cari comerțul

se petrecea ca și la noi, personificaū în ȃeul Mercur trei atribute : *Elocinȃa*, *Comerciul* și *Hoȃia*, și-l numiaū *Trismegistul* (cel de trei ori mare). Acest ȃeu era atȃt de puternic, incȃt chiar lui Joe i era tȃmȃ de dȃnsul. Tot el ducea și sufletele în iad.

Un economist a comparat pe traficantȃi de felul celor de la noi cu paianginul, acea insecta numai ochi și ghiare, care iși intȃinde pȃnzele ca o plasȃ prin locurile unde scie cȃ trec muscele, iar el, ascuns în cȃmașa sa, se ține la pȃndȃ și indatȃ ce simte reȃeaua mișcȃndu-se scie cȃ i-a sosit o victimȃ ; intocmai ast-fel clopoȃelul agȃȃat de ușa traficantului, ȃice economistul, i vestesce cȃ i-a intrat în odae un nenorocit de jumulit, o victimȃ. Traficantul ca și pȃianginul nu lepȃdȃ victima din ghiarele sale, decȃt dupȃ ce i-a supt tȃtȃ vieȃa. Cȃrciumari și cȃmȃtari sunt, pentru bieȃii țȃrani noștri mai ales, pȃiangini veninoși : le scurg punga și le fac vieȃa amarȃ ca iadul.

Un croitor, un cismar cumpȃrȃ stofȃ sau piei, le lucrȃzȃ, le preface în haine și în incȃlȃminte, le dȃ o valȃre ce nu aveaū mai înainte de a pune ei mȃna pe dȃnsele și de-a le transforma. Prin munca și sciinȃa lor adaugȃ o valȃre nȃuȃ pe lȃngȃ cea primitivȃ a acelor materii ; aceia sunt producȃtorȃi cari sporesc avuȃia țȃrii. Ei nu creazȃ, pentru cȃ numai Dumnezeu pȃte crea, dar mȃresc, cresc valȃrea lucrurilor. Acei ȃmeni, fie ei Romȃni, Greci, Nemȃi sau Ovrei, sunt ȃmeni folositori ; nu este tot ast-fel cu zaraful cȃmȃtar, cu samsarul sau cu cȃrciumarul, traficantȃi de bani, a cȃror stȃruinȃ este de a cumpȃra astȃȃi pe preȃ scȃȃut ceea ce valorȃzȃ mult mai mult, și

a vinde mâne cu preț suit ceea ce valoréză mult mai puțin, provocând cu mijlóce felurite și meșteșugite, lip-site de consciință, suirea și scăderea prețurilor, ca să pótă beneficia, fără a munci; aceia nu sunt producători, sunt trântori cari tráesc din munca altora.

Aci nu e vorba de adevérații comercianți și de adevérații financiari ci numai de traficanti, zarafi și samsari.

Am auđit ȃicându-se că averea se ține cu muncă, cu economie și cu bună chibzuială, și că dacă proprietatea a trecut de la vechii proprietari în alte mâni, cauza este că era fórté natural să trecă din mâni necapabile în mâni de ómeni muncitori și ispițiți. Dar óre toți vechii proprietari să fi fost trântori, incapabili și risipitori, și numai traficanti, rachierii și zarafi să fi fost capabili și muncitori? Și condițiunea avantajósă ce s'a făcut de câți-va ani, mai cu sémă, capitalului bănesc și traficului, în detrimentul proprietății agricole, să nu fi avut nici o înrîurire asupra acestei mișcări a moșilor? Dar cine n'a vėdut cum s'a eclipsat, în puținii ani, strălucirea unora din foștii traficanti deveniți proprietari de moși? Cine nu cunósce starea de ruină în care i-a dus și pe dînșii camăta după ce din traficanti de bani s'aũ făcut proprietari de moși? Cum? leneși aũ fost frații X., dl. Y, și dl. Z. și alți mulți, tot ómeni cunoscuți de harnici și muncitori, cari aũ știut a aduna bani peste bani prin speculă și comerciũ, să devie milionari, și cari s'aũ ruinat când și-aũ băgat capitalul în moși?

Să nu fie óre aci un rėu care trebuie studiat, căutat și vindecat?

Și cum putea să fie alt-fel, când vedem că un comer-

ciant cu un capital de câte-va mii de lei, deschide can-
 tor, aruncă pe piață polițe de o valoare de zece, de cincispre-
 zece ori mai mare decât capitalul său metalic, și ridică bani pe
 simpla sa iscălitură cu 7 și cu 8 la sută, bani pe care-i speculă
 cu 15 și 20 la sută, împrumutându-i pe la proprietari și pe la
 arendași, cari anevoie dobândesc din munca pământului 4 sau 5
 la sută? Cu modul acesta aș totă probabilitatea, dacă nu certitudinea,
 de a-și îndoi capitalul în puțini ani; dobândesc acest rezultat
 cu un credit care nu este basat pe nimic alta decât pe un capital
 fictiv și imaginar, care nu constă decât în dibăcia de a exploata
 pe producător. Tot ce i s'ar pute întâmpla mai rău, ar fi de a
 se scalda într'un faliment, mai mult sau mai puțin fraudulos,
 fără paguba, dacă nu cu câștig. Iar proprietarul de pământ,
 care are bine la sôre (du bien au soleil), cum țice francesul,
 moșie de o sută de mii de lei, nu pôte găsi credit decât pentru
 a treia parte, cel mult pentru jumătate valoarea proprietății sale,
 — bani cari-l costă 10 și 12 la sută, și acésta numai de la înființarea
 Creditului fonciar care a emis până acuma opt-zeci și cinci de
 milioane și jumătate de lei în scrisuri fonciare pe moșii ipotocate
 de o valoare de cel puțin 250 de milioane, — scrisuri cari s'a
 negociat de proprietari pe prețul mediū de 90, adica că proprietarii
 aș dobândit un credit de aproape 76 de milioane; iar pe cealaltă
 valoare de 180 de milioane anevoie mai găsesc a se împrumuta
 cu a două ipoteka. Și unde se află acele 85 de milioane de lei?
 Aș trecut tôte de-adreptul în mâinile cămătarilor cărora
 proprietarii le datoră cu ipotecă, cu polițe și cu alte înscrisuri
 chirografare.

Pentru bună stare a unui popor este necesar să existe un echilibru între remunerarea ce se cuvine muncii și cea ce se cuvine capitalului și pământului. Numai din echilibrul acestor trei factori ai producțiunii poate rezulta o funcționare regulată a mecanismului social. Când una dintr'însele ia o prea mare preponderanță asupra celorlalte, revoluțiunea este la ușă, socialismul și ideile subversive se arată spăimântătoare, societatea este în pericol.

Unii din avocații noștri, și din cei mai cu renume, s'au făcut adesea protectorii și chiar aliații capitaliștilor și comercianților cămatarî. Sprijinul ce au dat traficantilor acești principî ai limbuției, a fost foarte puternic; cu atât mai puternic, cu cât la noi, până acum cel puțin, ca în nici o alta țară civilisată, baroul a avut și are o adevărată superioritate asupra magistraturei. Profesiunea de avocat fiind lucrativă și magistrații reu retribuți, legiștii cari s'au distins mai mult în studiile jurisprudenței, acei cari au dobândit mai multă experiență în afacerile judecătorești, au preferit și prefer cariera de avocat. Avocații au mare putere nu numai înaintea tribunalelor, dar chiar și în corpurile legiuitoare. Nu știu dacă mulți își pot da titlul de aparător al văduvei și al orfanului, dar sunt unii a căror știință și elocuență se pot fali că au ruinat familii întregi în beneficiul cămatarilor.

Să comparăm puțin acțiunea justiției asupra capitalului cu cea asupra proprietății fonciare.

Un vecin îți calcă moșia, îți răpescce o parte din ve-

nitul tău ani  ndelunga i, te duci la tribunal  i-i intentezi acţiune.

Cestiunea nefiind urgentă, precum ar fi aceea a unei poliţe de bani, de exemplu, preşedintele tribunalului citeză părţile peste câte-va luni, câte o dată trei sau patru, însă nici-odată mai puţin de şese săptămâni.

La ziua desemnată pentru înfaşurare, te duci cu avocat  i cu sineturi, la tribunal în capitală sau la judeţ. Uşierul chiamă părţile, strig nd în gura mare; partea adversă nu respunde. Preşedintele ia dosarul în mână, îl r sfoesce, cercetez  procedura,  optesce cu colegii săi,  i mai tot-deauna declară o sc p re de formă,—sunt at tea forme!— i proclamă, că citaţiunea nefiind făcută în tóta regula, pricina se am n  peste trei, patru sau alte şese luni. Pentru acésta este de multe ori de ajuns amicia sau compelenţa port relului, sau un mic dar servitorului port relului.

Se fac alte citaţiuni; ie  t te mesurile ca nu cum-va să r m e vre-o formalitate neîndeplinită, st ruesci, pl tesci taxele  i călătoriile portăreilor. Sosesce ziua înfăşurării; iar te duci cu t te sineturile, dosarele  i cu avocaţii; uşierul strigă părţile, partea protivnică nu răspunde; atunci, dacă nu se aplică art. 151, pricina se judecă în lipsă  i c ştigi tot ce ai cerut, însă cu drept de opoziţie  i apel.

Cu puţină dibăcie  i cu un mic dar, un intimat p te f rte bine să reu esc  a nu ajunge în m nile sale, în mod oficial, hot r irea de c t peste trei, patru, sau şese luni; la ziua defipta iar vi  cu sineturile  i cu avocatul gata să- i ar  i dreptăţile. Esci al 24-lea pe tabloul

înfățișerilor ; pe s^{er}ă îți vine r^{ândul} ; dac^ă ai noroc s^ă nu fie prea târ^{zi}u^ș, se înfățișez^ă pricina, opoziția se .primesc^e tot-deauna ; principiul adoptat de cei mai mulți judec^{ători} este : opui, pentru c^ă opui, și tribunalul intr^ă în cercetarea fondului. Pledezi și iar pledezi, replici și .esplici ; și judec^{ătorii}, dup^ă ce aud, hot^{ăr}âsc^e mai tot-deauna c^ă av^{ând} nevoie de nou^ă luminⁱ, pentru a se pronunța în cunoscință de causa, numesc pe d. membru A. ca împreună cu ingineri hotarnici, luați de părți, sa m^{er}ga la fața locului și s^ă cerceteze cu martori ; une ori impun hot^{ăr}nicie în regulă, ș'atunci e tr^{eb}ă lungă, de ani mulți și cheltuielile trec peste mijl^ocele reclamantului. Dar s^ă d^{ic}em c^ă ai avut noroc și nu ți s'a impus s^ă-ți hot^{ăr}nicesci moșia ; ai alte chemări, cu t^ote formalitățile de portarei, pentru cercetarea la fața locului ; a tr^{ec}ut cu ac^{est}ă cercetare alte trei, patru, sau ș^{ese} luni.

Au trecut ast-fel doi, trei ani, și încă n'ai dob^{ândit} dreptate.

Dup^ă cercetarea la fața locului alte chemări, alte patru sau ș^{ese} luni, până ce te înfățișezi și se judec^ă pricina, în cunoscință de causă.

Cunosc o pricină pentru care tribunalul, ca sa se lumineze, a făcut patru cercetari la fața locului. În sfârșit, dupa ce ai alergat și ai cheltuit mereu cinci, ș^{ese} ani, cu advocați, cu ingineri și cu cal^{ătorii}, se judeca pricina în întâia instanță și dob^{ândesci} deplină dreptate.

De aci în colo apeluri la curți cu alte am^{ân}ări, cu alte opozițiuni, dac^ă nu și cu alte cercetări de membri la fața locului, cu advocați și ingineri hotarnici. Până ce

dobândesci și de la Curtea de Apel o sentință definitivă a mai trecut un an, doi, dacă nu și trei.

Mai adaugă încă un an cu cercetarea recursului în Casație, și încă un an cu aducerea sentinței la îndeplinire, și ai terminat, dacă nu s'au întâmpinat împiedicări la executarea sentinței.

Pricinile de calcări de moșie țin ani îndelungați, unele chiar trec moștenire din tată în fiu și foarte puține se termină în mai puțin de zece ani.

Patru sau cinci cercetări la fața locului, cu advocați și ingineri; cinci sau șase înfățișări la tribunalul de întâia instanța, alte două trei la Curtea de Apel, cel puțin două la Casație, ai cheltuit mai multe mii de franci cu călătorii și cu plata ómenilor speciali; ai alergat zece ani și ți se dă 300 de franci cheltuielile de judecată.

Cu tot dreptul ce ai, limpede ca lumina sóreliu, dupa zece ani de trăgăneli, dobândesci o dreptate ciuntită.

Dar ia să ai o poliță sau un înscris de bani, pre care ți l'a preînóit cinci sau șése ani de-a rândul, din trei în trei luni, platind la fie-care trimestru câte 1 și jum. sau 2 la suta pe lună, capetele rămânând tot capete, că lipitoarea de camătar îți protesteză polița și în cinci-sprezece zile are la mâna hotărîre definitivă, cu titlul executor; îți pune sechestru pe ce ai, și cât te ștergi la ochi, este plătit cu moșia pe care ți-o vinde pe nimic, cu patul pe care te culci și cu cărțile pe care citești. Iși dobândește suma întréga, fara cea mai mică scadere, plus toate cheltuelile de judecata.

Proprietatea de pământ, care este produsul activității omului civilizat, nu este nici respectată, nici încuragiată.

Unii merg până a crede că proprietatea de pământ ar fi o usurpațiune asupra dreptului comun; nu înțeleg că proprietarul îmbogățește societatea, că el împodobesce țera, că istoria ne dovedesce că numai acolo unde proprietatea este bine întemeiată și protegiată există libertate și prosperitate, că numai acolo unde proprietatea este asigurată, țera este bogată.

Cu toate că și direct și indirect tot ea alimentează tesaurul public, însă fiscal o tratăză în modul cel mai aspru; vine termenul plății impositului fonciar, proprietarul nu a vândut încă nimic din produsele anului, nu are cu ce plăti; receptorul îi pune sechestrul pe toate bucatele, îi pecetluiesc toate magaziiile, fără a-l lăsa să vândă un bob măcar, fără a pute ridica și trimite la schele câtimea ce i-ar trebui, pentru ca să satisfacă cererea statului. Trebuie să-i vândă receptorul cu toba; atunci se arată paiangenul, cu care de multe ori receptorul său casierul sunt aliați, și ia 20 sau 30 de kile de bucate, cu prețul jumătate. Receptorul nu sechestrăză nici o dată proporțional din toate produsele cari constituie venitul moșiei, ci numai acelea cari se pot vinde imediat: grâu și porumb.

Capitalul bănesc este cu totul la adăpost de aceste peripecii, el este *nesesibil*. Ori câte timbre s'ar cere pe polițe și pe efecte, pe contracte, pe înregistrări și pe transmițeri, tot proprietatea fonciară le plătesc. Cu cât s'ar căuta a se impune capitalul bănesc, cu atât se împovărăză mai mult situațiunea proprietății fonciare.

VII.

Dar să revenim la Industrie. O fabrică de zahăr, în care s'ar fi pus un capital de 500,000 lei în zidiri, mașini, vite și capital de rulement, nu poate să se lupte cu fabricile de zahăr din Galiția, din Ungaria, din Franța și din colonii. Când fabricantul român are trebuință de bani, trebuie să plătească 12 și 18 la sută, pe când cel austriac, cel francez plătește 5 sau 4 la sută; ar fi destul ca într'un an, fabricantul nostru, să aibă trebuință de 500,000 lei ca acesta să-l coste 60 sau 90 mii de lei dobândă, pe când pe austriac sau pe frances l'ar costa numai 15 sau 20 de mii, adică 45 până la 70 de mii de lei mai mult, oșebit de alt atât care costă capitalul fond; dar meșteri, mașiniști și lucrători cari o să-l coste îndoit și întreit mai scump, de cât pe cel din Ungaria sau din Galiția; și alte o mie și o sută de eventualități, când are a face cu lucrători aduși din străinătate. Tóte acestea împreună dau fabricantului de zahăr din Ungaria sau din Galiția o superioritate de 2 și 3 sute de mii de franci pe an asupra fabricantului de

zahăr românesc, avantaj cu care póte învinge, trimițându-ne saũ zahăr superior în calitate saũ vîndîndu-l cu câte-va centime chilogramul mai ieftin decît ar puté să-l dea fabricantul nostru.

Nu putem sci dacã capitaliștii cari aũ stabilit fabricile de la Chitila și Săscut se pot felicita de întreprinderea lor ca de o bună afacere; dar, precum am mai đis-o nu se vede să se fi mai ridicat o altă fabrică de zahăr, cum vedem că se înmulțesce fabricele de rachiũ din đi în đi, ceea ce dovedesce că cele în ființă prosperă.

Ceea ce am đis de fabricile de zahăr, s'a vèđut și cu fabricele de luminări de stearină, cari aũ încetat una după alta după încercări de doi trei ani, neputînd lupta cu concurența ce le fac luminările aduse de la Triest și de la Marsilia.

— Așa este, Domnule, îmi đicea tînerul de la «Gura Raiului,» dar tocmai de aceea guvernul nostru, dacã este un guvern părintesc și patriot, trebuie să ajute industria națională și să o susție cu subvențiunl și privilegii, cãci ar fi o rușine, ca noi, un stat independent, un regat, să mîncăm zahăr nemțesc și să ardem luminări franțuzesci, pe cînd avem în țera nóstră sfeclă și seũ.

— Dar fabricele de zahăr, îi respundeam eũ, sunt ca și subvenționate; deosebit de scutirea de vamă, care este un avantaj de 25 la sută, mai aũ și alte scutiri municipale, pentru rescũmpărarea cărora este vorba de o indemnizare ca de un milion, adică un leũ saũ doi impunere pe fie-care familie de român pentru marea glorie de a đice că mîncă zahăr de sfeclă românescă, fără

a fi sigur măcar că de la espirarea privilegiului de scutiri acele fabrici vor mai puté urma.

— Lucrul se esplică, îmi respundea ténérul, încurajarea n'a fost suficientă, iată totul. Decî, să se pue impozit și de trei și de patru lei de familie, numai să scim că mîncam zahăr românesc, și adaogă: apoi nu te gîndesci, domnule, că după câți-va ani convențiunile comerciale aũ să espire și ca atunci o să fim liberi de a opri intrarea zaharului străin, sau il vom impune destul, ca să nu mai pótă aduce pagubă fabricelor nóstre?

Nu înțelegea că inconvenientul ar fi tot același, că este a pune impozit pe Români. O impunere mare ar avé efectul de a scumpi zahărul, ceea ce ar ecuivala cu un impozit în folosul fabricantilor de zahăr, dacă folos ar fi, caci oprind zahărul străin de-a intra în țeră sau impuindu-l cu 30 sau 40 la sută, nu s'ar face altă decît a-l scumpi de la un leũ chilog. la 1 leũ 40 b., adică a supune pe Român sé plătescă o dare de 40 bani fabricantului de zahăr românesc pentru fie-care chilogram ce se va consuma, în ciaiũ, în cafea sau dulcétă. Unii, cālări pe independență, nu vor să înțelégă că astăđi nu mai este posibil nici unui stat, cât de puternic ar fi, să pue dari vamale peste mēsură, sau să interđică intrarea de produse străine; barierele dintre state nu mai sunt posibile. Ei o țin una și bună cu:

— Uiiți, domnule, că suntem un regat, un stat de sine statător și că guvernul este dator să mănție drepturile și demnitatea țerii.

Deși observăm că sunt cinci ani decând suntem independenți, decând nu mai avem suzeran, și nu mai pla-

tim tribut nici unui sultan, decând avem miniştri plenipotenţiarî la Viena, la Petersburg, la Londra, la Paris, la Berlin, la Constantinopol, şi mai în tóte capitalele Europei, şi cu tóte aceste am înţeles, pe ici pe colea, că nu prea ar fi bine şi cu minte, de a face acte de acele cari ar puté să ne alieneze amicia şi simpatiile celor-alalte ţeri. Statele cele mai mari şi mai puternice aũ consideraţiuni unele pentru altele şi chiar către cele mici. Puternicele state Francia şi Anglia caută pe cât pot să nu jicnescă interesele micilor state Belgia şi Elveţia.

Dar chiar de am puté face tot ce am voi, şi am impune mărfurile străine cum am voi, tot nu cred că ar fi bine, nici drept, nu pentru străinî, dar pentru noi înşine, de a lua dispoziţiî de acele cari ar sili pe Români să plătescă cu 10 şi cu 20 la sută obiectele de cari aũ trebuinţă mai scump de cât ar puté să le cumpere aduse din străinătate. Credeţi ca ar fi bine, că ar fi raţional să plătim 5 sau 6 lei pe an de familie, ca să mâncăm orez produs în ţeră la noi; să mai plătim 10 sau 15 lei ca să ne fãlim că purtãm mătăsãrii ţesute în ţeră la noi; alt atât pentru haine, pentru cisme etc., sumã la care ar trebui să mai adãogãm şi golul lasat în te-saur; ar fi a ne mânca uniî pe alţiî, ar fi istoria ursului care slãbesce în visuinã, trăind ierna lingându-şi grãsimea din labe. Bogãţia unei ţeri nu coãsistã în natura şi forma obiectelor ce produce, ci în cantitatea şi valoarea lor. A pune taxe pentru a protege industriile cari n'aũ dat dovadã de prosperare, este a lovi bogãţia naţionalã în sorginta ei.

Starea normalã a comerçului internaţional a unei ţeri,

dice John Stuart Mill, este când o țară esportă pe cât importă, căci atunci există în comerțul ei un echilibru stabil, ca în mecanică; iar natura și forma acelor obiecte este indiferentă.

VIII.

Un mare politic a ȃis c a  omenii cu g andiri sincere  i cu cuget ari oneste  i patriotice, c and cuget arile lor nu sunt întemeiate pe raţiune  i pe sciinţa, fac mai mult r eu  i aduc  erii lor mai multă v at amare de c at despoţi cel mai aprigi; c aci actele acestora pier cu tiranul, pe c and ideile greşite, propagate de  omeni oneşti  i stimaţi, c and au p atruns odată în spiritul poporului, anevoe se pot desr ad cina.

La noi ast - i multe inimi generóse  i patriotice  si au mintea a intat  c atre industrie. Ved c a  ara a mers  i merge cu paşi repe i înainte, c a în puţinii ani s'a suit la un grad însemnat pe scara politică,  i c a ast - i România se p te număra m ndr  între  erile libere  i independente; dar c a în privinţa economică a rămas  i rem ne din  i în  i mai înapoi de celealalte state civilizate; constată c a trebuin ele aduse de desv ltarea naţional   i de exigen ele progresului au crescut  i cresc mult mai repede de c at sporirea producţiunii  i de c at mijlócele de a le satisface,  i c a industria manufacturală nu

numai că nu a făcut nici un pas înainte, dar că din contra perde și cu și din concistele sale cele vechi. Văd acesta și se înspăimântă cu drept cuvânt, căci industria manufacturală nu este numai un element de îmbogățire și de bună stare, dar este tot-o-dată și un element de dezvoltare intelectuală și politică; este mantia în care se înfășoară arta și știința, lăgănul în care au crescut și s'au dezvoltat libertățile și drepturile omului.

Eșersarea unei industrii cere de la acei cari o practică cunoștințe mai întinse, un spirit mai ager și mai deștept, mai ornat, de cât al acelor cari țin de córnelle plugului. Burghesia care este statul major al industriei manufacturale, a fost pretutindenî păzitorul libertății, precum plugăria a fost pavăza patriotismului. Industria aparține orașelor precum plugăria aparține satelor. Dacă moravurile sunt mai simple și mai curate la țără, inteligența este mai dezvoltată la târg. La țără omul știe de cum se nasce cum are să traiască, jalónele vieții îi sunt puse mai dînainte: ca copil, are să păzescă vitele la câmp și la pădure; ca flăcău, are să plivescă, să sape, să serere și să culégă; la douăzeci de ani are să se însóre, să facă copii mulți, să ducă plugul pe brasdă și carul la târg. La orașe omul în copilăria lui, fie bărbat, fie femeie, nu știe de ce o să se apuce, nu știe dacă mijlócele îi vor permite vre-o-dată să aibă familie, casă și masă. Copiul la casa orașanului sunt cheltuială, precum la țără sunt bogăție. În lupta pentru existență trebuie de mic să-și frământe mintea ca să ghicescă drumul ce trebuie să apuce, și ast-fel devine mai deștept de cât cel de la țără, mai puțin scrupulos de multe ori, dar mai ager, mai activ, mai iute la

concepțiune. Plugarul pentru meseria lui nu are trebuință de cunoștințe întinse ; în vreme ce meșterului, comerciantului, speculatorului îi trebuie cunoștințe de geografie, de statistica, de calcul, de fizică, de chimie, de mecanică, cunoștințe cari mai toate sunt mai mult sau mai puțin în strînsa legătură cu toate meseriile, cu toate ramurile industriei. De nu vom considera de cît modesta meserie de dulgher sau de zidar, nu pôte deveni cineva bun meșter într'aceste ramuri fără noțiunii de geometrie descriptivă, de arhitectură, de tăerea petrelor, de chimie, de desen, etc.

În dorința binelui de a vedé înființându-se ramuri de industrie, unii cugetători împing șovinismul până a crede că s'ar puté dobândi ori și ce în țeră la noi și că ne-am puté scuti de a mai cumpêra ceva de la straini.

Nu este îndoială că ori-ce obiect se pôte dobândi în ori-ce loc. Ori-cine dându-și ostenelă pôte face o masă sau un scaun ; dar acésta nu va fi o producere folositoare, daca obiectul dobândit ar costa înduoit și întreit mai scump de cît l'am puté avé cumpêrându-l de la tâmplar ; în ori-ce climă se pot produce ananași și portocale, dar acésta cultură nu pôte fi remuneratôre, dacă acele fructe ne-ar costa mai scump de cît cele aduse din străinătate.

Un general vestit ne arata, acum vre-o câți-va ani, trei puscî fabricate în atelierul ministerului său ; dar făcându-se socotelă se dovedia că fie-care pușcă costa mai multe mii de franci. Fără îndoială acel ministru putea fi mulțumit de reușită, dar acea glorie nu era mai puțin pagubitôre pentru țeră.

Un foarte bun patriot arăta cu mândrie acum câți-va ani o bucată de fer, de foarte bună calitate, în adevăr, extras dintr'un mineral aflat pe moșia Broșteni, și adăoga că s'ar pute esploata tratându-l prin metoda catalană, întrebuițând la lucrarea acelu mineral întinsele păduri de pe acea moșie; bunul patriot își da această părere împins de un sentiment laudabil, dar cugetarea lui era lipsită și de sciință și de rațiune. Proprietarul de atunci entusiasmă de buna calitate a ferului scos din pământul său, a chemat ingineri să-l cerceteze moșia în lung și în larg. Citind raportul acelor ingineri ar crede cine-va că pământul Broștenilor ar fi numai aur și argint, moșia un Eldorado și apele ei un Pactol. Unii ingineri sunt și ei ca unii advocați, cari când le spu o pricină, și-o declară dreptă și nu-ți lasa îndoială că și-o câștigă. Inse intendentul proprietarului actual, om practic și cu bună chibzuială, a lăsat ferul, plumbul, aurul și argintul, să dărmă în pântecel pământului și s'a pus a esploata serios adevărata bogăție a moșiei, pădurile; le esploatăză sistematicesce și cu inteligență și trage un venit însemnat și asigurat pe veci, pe când sunt sigur că dacă s'ar fi pus pe esploatarea ferului ar fi făcut-o în pagubă. Acel intendent a sciut ceea ce nu scia patriotul, a sciut că ferul, metalul atât de necesar omului, se află respândit în abundență în toate formațiunile geologice, ca nici un alt metal; dar că Anglia, mai favorisată de natură într'această privință, posedă mineralele de fer în pământurile carbonifere, amestecat cu cărbune și cu toate substanțele silicose și terose necesare topirii, în proporțiuni așa de potrivite, în cât luând cu lopata acel amestec și arun-

cându-l în coptóarele cele mari (hauts fournaux), curge dintr'însele! gârlă de fer topit (tuciũ sau fonte) care pe urmă se transformă prin cuptóarele de pudlaj în fer ductibil. Asemenea condițiunii favorabile nu se află nicăieri aiurea, și acésta face că nici o țeră nu póte concura în privința ferului cu Anglia. Ar fi o nesocotință a căuta să exploatăm bogatele minerale de fer ce avem în multe părți ale României, aducând cărbune de pământ din strai-nătate sau ardând pădurile. Natura ne-a refusat cărbunele de pământ, în zadar îl căutăm, căci el nu se află în formațiunile terțiare și cuaternare cari domina în formațiunea noastră geologică. Este mult mai avantajós a produce ceea ce putem produce cu folos, iar ferul să-l cumpărăm de la Newcastle, unde îl putem găsi une-ori pe trei livre (76 fr.) tona, pe când noi nu l'am puté produce nici cu preț înđecit. Acésta însă nu va să ăică, că sciința nu va găsi într'o ăi mijlóce de a estrage ferul din pirite și din oxiduri, fără întrebuiñțarea cărbunelui sau că nu s'or inventa cuptóre în cari lignitul să pótă servi la asemenea lucrări. Atunci am greși, daca n'am profita de acel mijloc.

Nu este anevoe, ăicea înv atul Comb de a-și face cine-va un cabinet de mineralogie, cu mineralele aflate în ori-ce țeră; dar acésta nu ar dovedi că s'ar puté exploata ori unde, ori ce metal sau ori ce substanța minerală.

Orfila, chemat ca profesor de chimie legală în celebrul proces Lafarge, a dovedit că aparatul lui Marsh arăta existență de arsenic în ori ce mobilă veche, dar acésta

nu dovedesce că mobilele cele vechi ar pute servi de mină de arsenic.

Réposatul Oteteleşanu, interesat într'o vreme în exploatarea salinelor noastre, îmi propune să-l întovărăşesc într'o călătorie la ocele mari de la Râmnicul-Vâlcei, cu scop de a împinge voiajul până la Cloşani; proprietarul moşiei Baia de Aramă propunea companiei salinelor exploatarea metalului. Am petrecut la Cloşani mai multe zile cercetând acea mină, şi m'am convins că vâna de aramă (filonu) era foarte săracă, că nu conţinea nici a decea parte de mineral de arama cât se afla în filónele Cornwallii din Anglia. La minele de arama, de plumb şi de cositor de la Penzans, Trurro şi Botalac, după ce se estrage mineralul din pétra în care se afla respândit (Ganga), se încarca pe mare şi se trimite la Swentze, unde carbunele este abondent şi ieftin, acolo se preface în aramă roşie, plumb şi cositor. Exploatarea unui filon ca cel de la Baia de Aramă nu ar avé alt rezultat de cât destrugere de paduri şi ruina companiei care ar încerca-o.

Nu este glorios nici util de a fabrica obiectele de cari ne servim; glorie este atunci când prin ingeniul nostru aflam mijlóce de a le produce cu mai puţina cheltuială, saú de calitate mai bună.

Dorinţa care trebuie sa ne preocupe în impulsivitatea ce dorim să dam industriei naţionale, nu trebuie să fie de a ne procura ori-ce obiect în ţeră, împiedicând saú oprind productele străine de-a pătrunde la noi, ci de a căuta şi de a gasi care din obiectele cerute de trebuinţele noastre sociale, căutate de consumatorii noştri, şi pe

care ni le procură străinătatea, s'ar pute dobândi de fabricanții noștri, folosind tot-o-dată pe producător, fără de a împovara pe consumator sau a-l obliga în mod direct sau indirect a plăti acele obiecte mai scump decât dacă le-ar aduce din străinătate.

Conduc de această preocupățiune am parcurs târgul, oprindu-mă, una după alta, dinaintea prăvăliilor care se află în șir pe stradele Victoriei, Lipscani și Brașoveni, cercetând obiectele espuse la vederea trecătorilor; după aceea am luat tabelele noastre vamale cele din urma, din anul 1881, și voesc sa înscriu aci reflecșiunile ce mi-au igerat acea cercetare.

IX.

La pagina 12 No. 1, a tabelelor noastre vamale, la rubrica *Animale vii*, se vede că cumpărăm din țările vecine vite mari : cai, boi, bivoli, catări de 5,014,164 fr.

Deși noi esportăm de aceste vite pentru o suma mult mai mare, care se sue la cifra de 16,597,429 fr., așa ca balanța ne este în favóre cu 11,583,265 fr., dar nu este mai puțin de observat că foarte lesne ne-am puté scuti de a cumpéraz de la străini, aducând óre-care îngrijire în crescerea vitelor noastre. Sporind și înmulțind ergheliile și tamazlăcurile, am crea un isvor însemnat de bogăție; nu numai că am scădea cifra importului, dar am spori cu mult cifra esportului.

Crescerea vitelor nu numai că nu a făcut nici un progres, dar de cât-va timp a dat foarte mult înapoi; soiurile noastre de cai și de boi s'aũ pipernicit; suntem departe de timpii, când armata prusiană își făcea remonta de cai de cavalerie în erghelii din Moldova.

Sumă de 16 $\frac{1}{2}$ milióne este departe de a fi ceea ce

ar pute deveni, daca am căuta să utilizăm întinsele și ospătosele câmpii ce avem în Ialomița și pe malul drept al Dunării.

Când considerăm importațiunea Angliei și Germaniei de carne și de oi vii aduse de peste țeri și mări, vedem că balanța noastră s'ar pute sui la multe milioane; și în loc de a vedé sume însemnate în colóna importului, am vedea multe milioane adăogate la colóna esportului nostru.

Cultura cerealelor a devenit și devine din ce în ce mai dificilă pentru proprietarii cei mari, din cauza lipsei de brațe; deja cei mai mulți au renunțat de-a mai cultiva porumbul. Cultura cartofilor chiar este mărginită numai în ținuturile de sus ale Moldovei; de sfeclă nici nu se pomenesce, și fabricanții de zahăr sunt obligați a-și produce chiar ei sfecla de care au trebuință și acesta în mare pagubă. De acum în colo adevărata exploatare a proprietăților celor întinse are să fie crescerea vitelor, o industrie care nu are trebuință de brațe multe, dar care cere capitaluri mari, pe cari numai proprietatea cea mare și le poate procura. Crescerea vitelor are tot-odată și darul de a îmbunătăți pământul, îngrășindu-l; îl face mai producător, pe când plugăria fără vite îl sarăcesce, îl secă și-l face neroditor. S'a observat de toți agricultorii ca de câți-va ani încóce, sporul pământului nostru scade din recoltă în recoltă; acum două-șeci de ani producea mijlocie se compta pe o chilă și jumătate de pogon, astă-zi sunt puține pământurile cari dau mai mult de o chilă de pogon. A face agricultură fără a crește vite, este a seca rodirea pământului și a săraci pe cultivator. Un proprietar roman întrebând odinióră pe un agricul-

tor experimentat, care este metoda cea mai bună de a cultiva pământul, acesta îi răspundea «*bene pascere*»; întrebându-l care ar fi metoda preferabilă după acesta, învățatul îi răspundea «*mediocriter pascere*,» și în fine întrebându-l care ar fi cea de al treilea grad, iar îi răspunse «*male pascere*».

La pagina 12, rubrica *producte animale alimentare* No. II, găsim pentru cărnuri, pastramă, vânat, lapte, brânza, pește, icre, etc., un import de 2,993,125 fr., din care și noi vindem străinilor de 4,159,339 fr., ceea ce ne da o balanță favorabilă de 1,160,214 fr.; dar, afară de orice obiecte de o valoare minimă, precum sunt fructele de mare, stridii, midii etc., pentru celelalte am putea dobândi o esportațiune mult mai mare, și o importațiune redusă la o valoare neînsemnată.

Aceste trei articole de mai sus cu o îngrijire în creșterea vitelor ar putea să ne dea în foarte puțin timp un spor de venit de cel puțin 20 de milioane, spor care ar merge tot crescând și s'ar sui treptat din an în an.

Trecând la produsele propriu zise ale pământului și la derivatele lor, la No. III, rubrica *materii făinoase și derivatele lor*, vedem importate, din Austro-Ungaria mai cu seama, cereale, făina, paste, pâine și pesmeți de 5,377,459 fr.

De și esportăm în deosebitele părți ale Europei produse d'ale pământului de 157,255,797 fr., ceea ce ne lasă un folos bănesc de 151,878,298 fr., dar cu puțină în-

grijire Austro-Ungaria nu ne-ar mai pute lua nici acele cinci milioane ce-i dăm pe făinurile ei.

Este adevărat că tractatul de comerț din 1875 a înlesnit mult intrarea făinurilor și pastelor, dar acesta nu trebuia să ne descurageze și să ne facă să închidem și puținele fabrici ce mai aveam; din contra trebuia să ne facă să înțelegem că este un avantaj mare a face făina și a petrece grânele noastre măcinate, precum fac Ungurii cari esporta în mare parte grâul lor măcinat, făina fiind mai puțin espusă la avarii. Grânele noastre cele ușore găsesc anevoie cumpărători și se vând fără preț, pe când amestecând soiurile și măcinându-le împreună, făina s'ar petrece mai lesne și cu mai mult folos. Grâul american ajunge în Europa măcinat gata; puternicile mașini ale vapoarelor de transport serva a transforma grâul în făină chiar pe bord, când timpul călătoriei transatlantice o permite: pornesc de pe coasta Americii cu grâu și ajung pe coasta Europei cu făina. Nu stați la îndoiala că adoptând metoda de a amesteca calitățile grânelor noastre și a le transforma în făină, s'ar pute spori activul nostru cu zece sau douăzeci de milioane; în tot cazul ne-am scuti de cele cinci milioane ce dăm Austro-Ungariei.

În rubrica *fructe, legume, etc.* No. IV, vedem fructe de tot felul: struguri, prune uscate, legume proaspete și uscate, semințe, uleiuri importate pentru suma de 900,685 fr., de cari vindem și noi străinilor de 7,658,757 fr., prin urmare o balanță în favoare cu 6,758,072 fr.; dar cred că nu ar fi anevoie să imităm fabricile de legume conservate din Marsilia.

Zahărul figurază la pag. 58, 68, 70, 72 și 86 cu 5,749,274 fr., plătind drept de intrare 1,279,159 fr. aproape 22, 3 ‰ ad valorem, adică 20 fr. de suta de chilograme. Am fost tot-deauna de părere că fabricarea zahărului la noi nu poate fi, de-o cam dată, retribuitoare și că vom merge din an în an plătind străinului sume din ce în ce mai mari pe acest product. Sfecla este o plantă anevoie de dobândit astăzi la noi, fiind-că cere și arătură adâncă, pe care cu greu o putem dobândi cu vitele noastre, cere și brațe multe la prașă și la cules, în cât nici proprietarii cei mari nici plugarii nu o pot cultiva cu folos; acei cari au încercat nu au dobândit rezultate satisfăcătoare; țeranii prefer cultura porumbului care se consumă în mare parte pe loc.

Acum vr'o patru ani mă aflam într'un vagon cu contele Zichi, atunci ambasador la Constantinopol. Trecând pe lângă Chitila a voit să cunoscă modul de exploatare al acelei fabrici; după ce i-am explicat condițiunile și îndatoririle ce avea proprietarul cu fabricantul, mi-a zis că și dînsul avea fabrici de zahăr pe moșiile sale, că acele fabrici îi aduceau venituri însemnate, dar că dacă ar fi obligat să cultive singur sfecla, le-ar părăsi, căci i-ar fi cu pagubă; îmi spunea că găsește să cumpere de la țeranii ori câtă sfeclă voește și ast-fel fabricile sale nu se ocupă decât cu estragerea materiei zaharine și cu îngrășatul vitelor și al câmpului.

Plătim străinului 1,214,554 fr. pentru cumpărături de vinuri și în schimb esportăm vin de 200,000 fr.; adică o balanță defavorabilă de 1,000,000 fr., ceea ce

este o mare pagubă pentru noi, fiind-că vinul ce trimitem astăzi Francesilor și Belgianilor îl dăm pe un preț de risoriu, pe 2 și pe 3 fr. decalitră, pe când ei prelucrându-l, îi dau o valoare întreită și împătrită, trimițându-l chiar nouă cu etichete de vinuri fine de Bordeaux, folosindu-se numai ei de acea creștere a valorii.

Prelucrarea vinurilor a devenit o industrie foarte lucrativă, mai ales de când viile sunt bătute de floxeră. Proprietarii noștri vinicoli ar câștiga milioane, dacă ar imita în cultura viei și în facerea vinului pe d-nii Simulescu, Brătianu, Ferekide, cari fără întrebuintare de procedee chimice, ci numai printr'o lucrare mai îngrijită, au dobândit rezultate foarte însemnate. Vinurile lor se vând cu preț întreit și împătrit decât al vecinilor podgoreni.

Vorbim și scriem toți despre industrie, o chemăm în ajutor ca pe-o Deitate, precum chiamă femeile pe Maica Domnului în momente de durere; dar mi se pare că o chemăm cum se dice că chiamă femeile Israelite pe Maria, gonind-o cu mătura, îndată după ce le-a trecut durerea: nu facem ceea ce este de făcut pentru a-i pregăti venirea și stabilirea ei.

Una din cauzele părăsirii meseriilor a fost și este admiterea prea lesne în slujbele statului. Se cere o prea mică dosă de învățatură de la tinerii cari aspiră să fie admiși în cancelarii, încât inteligențele cele mai mediocre pot să pretindă a dobândi pozițiunile cele mai înalte în stat. Acesta distrage pe o mulțime de tineri de la meserii și de la profesiuni, în cari ar găsi o viață mai folositoare lor și societății. Astăzi fiii croitorilor și ai cisma-

rilor nu mai vor meseria părinților, ci visază funcțiuni și influență politică.

O altă cauză foarte de considerat este că nu avem profesori serioși de chimie, nu avem cursuri de tehnologie, de chimie aplicată la industria manufacturală. Am avut și avem mai mulți tineri în școala centrală din Paris și în școala politehnica din Zürich; mulți din ei au devenit ingineri distinși; dar, conduși de ideea de a ocupa un loc în serviciul statului, mai toți s'au aplicat la construcțiuni; mai că nu cunosc pe nici unul care să fi trecut prin secțiunea mecaniștilor, a chimiștilor sau a mineralogiștilor, căci într'aceste ramuri, dacă vom escepta ocele de sare, fabricarea tutunurilor și monetăria, nu sunt funcțiuni publice de dobândit.

Scótem pe bere 441,462 fr. și esportăm numai de 14,273 fr., pe când vedem că toți acei cari au încercat fabricarea berei, au făcut stări însemnate.

Velnițele sau povernele, singurele noastre fabrici, putem dice, sunt într'o stare primitivă; mai toate sunt conduse de evrei empirici, ast-fel ca, de și posedăm o mare cătime de boștină, de prune, liveți întinse de pometuri, cu toate acestea suntem tributari străinului cu 3,241,520 fr., pe când noi nu vindem decât de 34,838 fr., în cât platim o dare gratuită de 2,206,682 fr.

De fabrici de săpun, de potasă și de alte multe și multe, nici pomenelă.

Ceea ce ar trebui sa pironescă gândirea noastră, ar

trebui să fie de a căuta modul cum s'ar îmbunătăți și înmulți ceea ce producem și ceea ce putem produce.

Scótem pentru obiecte alimentare, legume, carni uscate, pe cari le putem fórte lesne produce imitând procedările întrebunțate la Marsilia, suma de 6,306,432 fr.

În rubrica *materii și produse chimice*, produsele chimice figuréză la import cu valórea de 1,665,840 fr., deși multe dintr'aceste produse, precum acidul muriatic sau chlorydric, chlorydratul de amoniac (tiperigul) etc., s'ar poté produce în țéră. Noi lăsăm mormanele de praf de sare să umple curțile ocnelor nóstre fără folos nici pentru stat nici pentru particulari, și mergem de cumperăm soda și acidul muriatic.

La rubrica *materii tincturale* importăm chiar și cernélă, și tóte colorile cari se estrag din păcură; așa că importăm de 2,185,983 și nu esportăm de cât de 194,328.

Rubrica *uleiuri și grăsimi*. Importăm 6,307,129, pe când nu esportăm de cât de 47,536.

Aprópe 3 $\frac{1}{2}$ mil., pe obiecte pe cari ar trebui să le producem în țéră, fără ajutor de subvențiuni, de protecțiuni sau de prohibițiuni.

La rubrica *piei și blănării*, lăsând blănăria la o parte și considerând numai comerțul pieilor, acest articol constituie un import de 36,500,119 fr., pe când espor-

tul nostru nu este decât de 1,825,013 fr., o eşire de bani de 34,775,106 fr. De şi nu cred că am puté produce de-o cam dată marochinuri şi alte piei fine, dar pieile cele gróse s'ar puté fórte bine lucra la noi în ţerá, ceea ce ne-ar da o economie de mai multe milióne pe tot anul.

Tábácarile nóstre cele primitive şi ínapoiate ar trebui sá se transforme în stabilimente serióse, apropiindu-şi procedárilé indicate astá-çi de sciínţa chimicá şi mecanicá.

Terminând aci cu obiectele trase direct saũ indirect din pámênt, am véđut, cá dacá spiritul industrios s'ar deştepta şi s'ar dirige numai asupra unora dintr'ínsele, asupra acelor pe cari le-am indicat aci în trecát, nu mé índoesc cá în fórte puţiní ani ţera ar puté sá aibá o sporire în producţiunea naţionalá de cel puţin şése-đeci de milióne pentru satisfacerea consumaţiunii interióre, deosebit de avântul ce ar lua acele industrii cari ar puté íntinde debitul lor şi în afará din ţerá.

X.

La pagina 12, rubrica materii textile și industrii derivate, No. 16 conține o mulțime de obiecte, dar nu ne vom ocupa de acelea a căror consumațiune este neînsemnată; mă voiu mărgini a menționa pe acele cari ating mai greu punga consumatorilor noștri, sau cari pot deveni întreprinderi fructuoase.

Străinătatea, Austro-Ungaria mai cu sémă, ne trimite lână tórsă, țeseturi gróse de lână, pături cu pěr lung, țoluri, abale, zeghii, dimii, pălării țerănesci, de pãslă etc. de 3,280,315 fr. Deși ar fi îndrăsneț și póte și págubitor a încerca să concurám cu Europa, fabricând postavuri fine, dar cel puțin am puté fôrte bine a-i disputa aceste dóuă milióne și jumátate. Postavurile fine importate, figuréză în tabelele nóstre vamale cu suma de 35,032,204 fr. Pentru acest articol cred că suntem condamnați a fi încă mult timp tributari fabricelor străine.

Teseturile de mătase, pe cari scótem mai multe

milióne pe tot anul, asemenea nu cred ca le-am puté dobândi la noi, și avem să le aducem încă mulți ani din Franța și din Italia. Dar de ce să parasim, precum am făcut, vechea, frumoasa și banósa industrie a creșterii gândacilor de mătasa; cel puțin aveam de la duși borangicul și mătasa necesara femeilor de la țera.

Trec și asupra torturilor și țeseturilor de bumbac cari sunt însemnate în tabellele importațiunii cu suma de 35,295,511 fr., căci nu avem nici materia prima, nici mijlócele colosale de fabricare, de cari dispun Englezii și Americanii; ori-ce am încerca, fórte mic rezultat am dobândi; tot ce s'ar puté face ar fi introducerea unor rêsboie de țesut pânza grósă și a mașinelor de împletit, dar tortul l'am cumpéra tot din străinătate. Mulgeniile au omorít róta de tors, precum róta omoríse furca.

Acum câți-va ani inul și cânepa erau tórse cu furca de țerancele nóstre și tóte pânzeturile necesare familiei țeranilor se făcea în argea. Batistele și pânzele de Olanda și de Silezia ar fi anevoe de dobândit din cauza tortulu mai ales, dar cordariile și fabricarea de pânză grósă ne ar puté scuti de a scóte pe tot anul 7,084,294 fr.

Dintr'aceste articule însemnate în cei patru paragrafi precedenți am dobândi o produțiune națională de 10 saũ de 15 milióne.

Din veșminte confecționate, străinătatea trage de la noi 10,323,853 fr. Nu putem concura cu Viena în confecționarea de haine, fiind-că acolo se găsesc lucrători

mai ieftini, acesta însă nu trebuie să oprască încercările. De vreme ce avem croitori, de ce să nu cautam a organiza asociații, ca să putem face stabilimente mari, bine înzestrate cu instrumentele și cu mașinile cele mai perfecte? Am pute scădea câte-va milioane din cele 8 ce plătim.

Exemplul atâtor modiste germane și franceze, cari au făcut stări însemnate, ar trebui să stimuleze pe fetele române atât de îndemnatice la lucrul cu acul și această sumă n'ar mai figura în colona importățiunilor.

Hartia, macavaua și obiectele de carton ne costă 5,465,234 fr. Fabricarea hârtiei mi se pare un ce hazardos, fiind-că un debit de 5 sau 6 milioane nu este destul de mare pentru întreținerea unei fabrici, și fabricile cele mici nu pot lupta cu cele mari și perfecționate, dar transformarea macavalei în cutii și alte obiecte de carton ar fi o lucrare potrivită mânelor tinerelor fete cari au dovedit în fabricile de tutun cât sunt de îndemnatice.

La rubrica *lemn și industrii derivate*, în colona importului, figurează suma de 13,912,270, deosebit de multe alte obiecte de lemn de artă ce importăm, pe când noi nu esportăm lemnărie de cât de 5,162,466 fr., în cât în privința acestui obiect, care ar trebui să ne dea o balanță cel puțin favorabilă, suntem tributari străinului, Austriei mai ales, cu 8,749,804 fr. Nepăsarea noastră în exploatarea pădurilor este atât de mare în cât mare parte din cheresteaua de brad întrebuințată în construcțiunile din Bucuresci ne vine din Bucovina.

Nu încapă îndoială că exploatarea sistematică a pădurilor noastre și lucrarea lemnăriei ordinare ne-ar scuti de acele patru-spre-zece milioane ce scótem, și ar spori suma de cinci milioane fr., a exportăției.

Combustibili minerali, găsim că importăm de 4,793,418 fr. cărbune de pământ. Acéstă sumă este mică și este dovadă de sărăcia noastră industrială. Consumățiunea carbonului este astă-đi măsura cea mai bună și mai exactă a stării de prosperitate industrială a unei țeri. Sper că acéstă cifră va merge sporind din an în an, iar nu scăđend. De și cărbunele de pământ, *houille*, este indispensabil lucrărilor industriale, dar lingnitul, care se află în abundență în formațiunea geologică cărei aparține România, póte fi întrebuițat la multe.

Ca putere mișcătore țera noastră este una din cele mai privilegiate prin isvórele ei de apă atât de puternice și de abondente. La munte mai cu sémă, prin descoperirile puterii electrice, electro-dimanice, puterea apelor are un mare viitor. Acea putere va înlocui póte în multe întrebuițarea cărbunelui prin transmiterea puterii apei prin cable electrice ducënd-o la locurile unde are să fie aplicată. Acum de curënd un inginer Sir John Thomson propunea a stabili mașini de abur în minele de cărbune de la Newcastle și a duce puterea acelor mașini în Londra prin cabluri electrice spre a o întrebuița la luminatul orașului și la fabrici, ceea ce ar fi de un mare avantaj și póte singura tămăduire în contra negurilor cari bântue o capitală de patru milioane.

Parafina, unul din cele mai principale produse ale păcurei, ar trebui să fie pentru noi un obiect care să aducă un venit însemnat; în loc de acesta plătim 856,243 fr. străinului, și pentru luminări de stearine dăm 1,096,624 fr.

Cumpărăm ipsos de 24,903 fr. și pământul nostru este bogat într'acastă materie.

Îmi aduc aminte în tinerețe că un frances anume Petit, care se aședase la Câmpina, zidise tot atelierul său de fierărie cu pereți de platur, fără a întrebuița nici piatră nici cărămidă. Acel frances lucrase mult în patriérile de la Mont Martre și-mi dicea că ipsosul de Câmpina este tot atât de bun ca acel din formațiunea terciara a Parisului.

Cumpărăm de la străin, var, nisip, și humă, cărămidă, olărie grósă, sticlărie grósă, de aprópe două milioane și jumătate și cari s'ar puté lesne găsi și produce la noi.

Să sperăm că fabrica de chibrituri ne va scuti de cele 2,939,787 fr. ce plătim străinătății.

Adunând tóte sumele ce am vęđut că am puté scuti d'a trimite în străinătate, sau mai bine đicând că am puté produce în țeră obiectele ce am însemnat într'acastă repede ochire asupra tabelelor nóstre vamale, se vede că în puțin timp și cu puțină ostenélă am puté spori producțiunea nóstră cu cel puțin 50 sau 60 de milióne pe an, sumă care ar merge tot crescând și s'ar puté sui la 100 de milióne, mai ales dacă am suprima vămile și am

chema pe fabricanții străini într'o țară unde își pot depune mărfurile și produsele destinate țărilor vecine. Inceputul cu încetul și unul după altul fabricanții cei mari ai Europei și-ar transporta unele din fabricile lor la noi, ar stabili în România fabrici sucursale a marilor lor ateliere, ar aduce lucratori meșteri; libertatea de comerț ar atrage meșteri și fabricanți, precum odinioară revocarea edictului de Nantes a gonit din Franța pe lucrătorii cei buni de cari s'a folosit Germania.

Să nu se creadă însă că acel spor în producțiune, ori cât de mare ar fi, ar servi să sporască stocul nostru metalic; acele milioane ar servi să sporască traiul al Românilor, servind țării să cumpere o mai mare cantitate de obiectele ce consumăm sau am putea consuma.

Ne lipsesc brațe este adevărat, dar nu este mai puțin adevărat că brațele ce avem nu produc tot ce ar putea produce.

Me resum în modul următor :

1. Desființarea vamilor în mod absolut.
2. Admiterea în funcțiunile statului după o programă de cunoștințe care să nu fie accesibile inteligențelor ordinare.
3. Îmulțirea cursurilor de geometrie, de fizică, chimie, mecanica aplicată la arte și meserii.
4. Învățătura unei meserii în orice școală primară.
5. Înlăturarea de capitaluri de stabilire a celor cari dau dovezi că le-ar întrebuința la înființarea unui atelier pe baza băncilor scoțiene pentru agricultură.

